

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Libellus Sodalitatis: Hoc Est: Christianarum Institutionum Libri quinque

Coster, Franciscus

Antverpiæ, 1587

Liber V.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46553](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46553)

INSTITVTIONVM [LIB. V. 351

Ferre agnum, similes cui iuuat esse, decet.

Illi (vt Apostolicus vates ait) eius ab ira,

Apoc. 6.

Montibus orabunt se caueisq; tegi.

Rex regum ac Dominus Dominantiū vicerit Agnus,

Culina qui montis stat super alta Sion.

Viuarum ipse suos ad fontes ducet aquarum,

Abstergens lachrymas & nocumenta fugans.

Ergo Agnus, superi qui templi est unica lampas,

Sit nostra interea fida lucerna via.

CHRISTIANARVM

INSTITVTIONVM

LIBER V.

CAPVT I.

ORATIONIS DOMINICAE

fusior explicatio.

RATIO omnis est medium quoddam, quo homo cum diuina maiestate negotia sua confert & pertractat: vnde necessum, vt bonum orandi modum teneat, quisquis cum Deo agere statuit. Sicut enim mens eius atq; sentētia, qui alieno idiomate loquitur, ab eo qui audit nō intelligitur; & qui minus ciuilitate sua proponit, aut parum ad mores & titulos aulicos accommodatē, parum efficit; ita non auditur à Deo, quisquis
more

*2. Mach.**9.**Luc. 18.**Matt. 6.**Psal. 108.**Matt. 17**Concil.**Trull.**cap. 2.**Concil.**Mogunt.**cap. 45.**Concil.**Remens.**cap. 1.**1. Ioan. 2.**Ioan. 16.*

more cælestis aulæ orationis suæ modum non instituit. Sic repudiata fuit oratio Antiochi: sic Pharisæus non fuit exauditus: & quibusdam fit oratio in peccatum. Cæleste idioma oblitus Adamus cum vxore, didicit linguam inferorum magisterio serpentis, excusans excusationes in peccatis. Christus secundus Adâ in aula cælesti versatus, reduxit idioma cæleste, suosq. Deum ritè comprecari docuit. Et quidem multæ fuerunt in vereri lege orandi formulæ, à Spiritu sancto præscriptæ, in Psalterio, & libris Prophetarum; sed nulla conferri cum ea oratione debet, quam Christus Dominus ipsemet tradidit & præscripsit. Primò, quia hanc Filius Dei composuit, quem Pater audiri voluit, cuius verba cognoscit, præsertim si spiritu Filij pronuntientur: neq. potest Filius non adiuuare & prouehere orationem hanc suam, quam ipsius mandato fundimus, præceptis salutaribus moniti & diuina institutione formati, maximè cum aduocatus sit noster, & patronus apud Patrem, nosq. tunc exaudiendos dixerit, quodcumque in suo nomine quidpiam petiuerimus, multoq. magis si eius verbis orantes vsi fuerimus.

2, Quia hac oratione omnia quæ sanctè à Deo peti possunt, & eo ordine quo petenda sunt, continentur. 3. Quia breuissima; vt citius memoriæ mādetur, facilius intelligatur, frequentius repetatur. 4. Quia diuersis petitionibus, tanquam membris & articulis distincta, occasionem præbet iisdem crebrò pro iaculâ.

culatoris orationibus, etiam in mediis occupationibus, vtendi.

Antecedūt petitiones tria verba instar pre-
fationis, quorum 1. (*Pater*) quomodo ora-
turi in Deum affecti esse debeamus, signifi-
catur: 2. (*noster*) qua voluntate in proximos.
3. (*qui es in caelis*) quo pacto nos ipsos consti-
tutos esse oporteat.

PATER.

In veteri lege non fuit decreto publico mā-
datum, vt Deus ab hominibus, Pater, appella-
retur: tamen id nomen nonnulli, sed rari, in
eius inuocatione vsurparint; seruabatur hoc
legi Euangelicæ, in qua per Christum liberati
à seruitute legis, accepimus filiorū adoptionē;
vultq. Deus à nobis Pater appellari. 1. Vt con- *Rom. 8.*
ditionis nostræ excellentiam considerantes,
nihil ea indignum cōmittamus; impiorū mo-
res, vt filiis indignos, vitemus; consilia Dæ-
monū, Deo patri aduersantium, repudiemus;
cælestis patris moribus animum imbuamus
(vt simus imitatores Dei, sicut filij charissi- *Ephes. 5.*
mi) quia meritò sequitur patrē sua proles. 2. Vt
semper beneficiorū diuinorū memores, gra-
tias agamus: siquidem non natura filij sumus,
sed gratuita misericordiā adoptione, qua no-
bis cōmunicato, & infuso in corda nostra Spi-
ritu filij sui, primo quidē nos filios Dei & di-
ci & esse voluit; deinde verò paterna cura nos
pascit, diligit, fouet, regit, beneficiis ornat, & *1. Ioan. 3.*
Angelis suis nobilissimis cæli principibus cu- *Psal. 90.*
stodiendos ac protegendos committit, & de- *Matt. 18.*

Z nique

Rom. 8.

nique effusa liberalitate nos hæredes suos, Christiꝑ. cohæredes instituit & scripsit. 3. Vt præter gloriam patris nihil vnquam quæramus: filiorum est enim studere commodis & dignitati parentum. Postremo hac voce monere nos voluit, quo in Deum patrẽ cælestem animo & effectu esse debeamus; fide, spe, & charitate in eum feramur; pietatem & venerationem & obedientiam ei exhibeamus; vires omnes, facultates, & quidquid habemus & sumus, in eius obsequium expẽdamus, vt qui est creator, moderator, redemptor, & nostri amantissimus Pater noster. In hac autẽ præfatione nomen Patris duas exigit condiciones ab eo qui oraturus est Deum; vnã, vt deposita voluntate peccandi, reconcilietur Deo, ne vt hostis oret, sed vt filius: alteram, vt magna fiducia ad Deum accedat, quia ab optimo Patre nihil non impetrabit filius.

N O S T E R.

Matt. 23.

Noster, posuit Christus, non meus, vt quo affectu in proximos Deus ad eundem sit, intelligamus: Fratres enim sumus, quotquot mortales viuimus; vt spiritum atq. lucis vsurã, ita communẽ habentes Patrem, qui creauit omnes, redemit, alit, gubernat, seu à vera religione alieni illi sint, siue Christiani. Peculiaritatem ratione sunt fratres, qui precioso Christi sanguine à peccatis abluti, eundẽ Christi spiritum sanctum in corda sua, quo vegerantur, viuunt, & aguntur, de cælis acceperunt, cohæredes regni cælestis. Itaq. monemur primò hac voce,

voce, (Noster) vt ante orationem depositis odiis & inimicitis, cum proximo in gratiam redeamus, iuxta illud: Relinque munus tuum ante altare, & vade reconciliare fratri tuo, proximis nostris, qualescunque illi tantum sint, charitatis affectum exhibeamus; & indigentibus eleemosyna, & piis officiis subueniamus; vt hac ala oratio in caelum attollatur, & euolet. Secundò, vt humilitatis memores, nemo spreto ceteris, sese efferat, aut diuitiis, honoribus, auctoritate maiorem arbitretur se, aut amplius aliquid esse, quàm sint pauperes, ignobiles, subditi, ceteriq. quorum nobis abjectior & obscurior videtur cōditio. Hi enim cum Deo loquentes, nō alio quàm Patris nomine eum compellant; & quaecunq. demum sit fortunarum fors atque ratio, talis quisq. reuera est, qualis apud Deum patrem aestimatur. Tertiò, vt hæc oratio communis esset, & in vtilitatem communem membrorum Ecclesiae aliquid singulis cōferret. Tamen nāq. ista oratio (sicut & ceteræ quæ ad Deum funduntur) pro orantis voluntate, & mente possit quibusuis, etiam iis qui Sacris Christianis nō sunt initiati, applicari, ex se tamen, vique sua, ad solam eorum vtilitatē refertur, qui in Ecclesia ad communionem Sanctorum pertinent, seu viui illi sint, seu vita functi.

QVI ES IN CAELIS.

Deus natura sua vbiq. est, nec loco concluditur, sed in caelo esse dicitur: Primò, quia illic cernitur illustrior ipsius operatio, vbi à Sāctis

Z z vide-

videtur & habetur: sicut animæ, quæ per totū corpus diffusa est, dicitur caput sedes, vel cor, quòd in illis partibus magis vigeant eiusdem potentia, & operationes. Secundo, quòd illic humanitatem suam Christus collocarit, ibique sit sedes beatorum angelorum, sanctorumque omnium, qui in cælis, tanquã in aula Dei, commoratur. Tertiò, quòd in cælo Deus perfectè regnet, ei que omnia perfectè optemperent. Quartò, quòd de cælis moderetur huc mundum, pluuias dimittens, solis luce, lunaque splendore terram illustrans, stellarum, caelestiumque corporum dimissa è cælo vi, corpora hæc nostra afficiens, sanctis angelis nostri curam committens, &c.

Ioan. 14. Non dixit, in cælo, sed, in cælis: quod licet in beatitudine illa æterna mansiones sint multæ, variique ordines angelorum; in omnibus tamen videatur, & possideatur Deus. Monemur igitur his verbis primò, quoniam pacto nos ad orationem comparare debeamus, vt mentem à terrenis ad caelestia eleuemus, vbi Pater noster est, quem alloquimur; curasque vanas, & inanes cogitationes ab animo remoueamus, *Exod. 24.* secuti exemplum Moysis, qui ad colloquium congressumque diuinum venturus, montem conscendit; & in nebulam, vt oculis nihil terrenum obuerfaretur, penetravit. Secundo, vt magna reuerentia, tum externa corporis, & gestuum, tum interna animi Deum precemur; quia pater est non ignobilis; sed caelestis. Tertiò, vt nihil à Deo, nisi quod caeleste est, atque ad

INSTITVTIONVM LIB. V. 357
ad cælū nos dirigit, vnquam petamus. Quar-
tò, quo altius in cælum ascendat oratio, corpus
& mentem crapulā ne grauemus, sed sobrie-
tatis ac tēperantiæ studiosi, ad eleëmofynam
etiam ieiunium, velut alteram alarationi
adiungamus.

POST PRAEFATIONEM SEQVUN-
*tur septem petitiones: quarū prioribus quatuor ro-
gamus bona nobis concedi, posterioribus tribus cu-
pimus mala depelli.*

Prima petitio.

SANCTIFICETVR NOMEN
TVVM.

NOMEN: non dicit hanc vocē, Deus,
vel aliam quampiam, quā Deū signi-
ficet; sed Deum ipsum, Dei potētiam,
maiestatem, bonitatem, cæteraque attributa,
quæ in Deo colenda sunt, & veneratione pro-
sequenda. Sanctificari, non est, sanctum fieri,
quomodo diem festum sanctificare iubemur;
quia sine nobis nostraque opera, est sanctū no-
men eius; sed sanctum agnosci, laudari, ma-
gnificari; iuxta illud, Magnificat anima mea *LUC. I.*
Dominum. In omni bona, quæ ad Deum fit
oratione, primum locum sibi vendicat gratia-
rum actio; quā hac petitione Deo habemus,
postulantes vt tum pro beneficiis in nos, vni-
uersamque creaturam collocatis, tum pro ma-
iestate sanctitateque sui nominis, gloria eius in-
notescat omnibus, & apud omnes amplifice-
tur.

Z 3

tur.

tur. Hoc enim est Deo gratias agere, cui aliud
 rependere non possumus. Itaque sanctificetur
 nomen tuū, idē valet, 1, gratias tibi ago Deus
 æterne, propter magnam gloriam tuā, pro be-
 neficiis, quos in me collatis. 2, me ipsum tibi in-
 feruum, mea que omnia diuinæ tuæ maiestati
 consecro. 3, precor, vt præter gloriam nominis
 tui, nihil vnquam desiderē, ad illamq. actio-
 nes meas omnes semper referam. 4, rogo vt tui
 notitia, toto orbe diuulgata, ad omnes homi-
 nes diffundatur, maiestas tua & bonitas ab
 omnibus vita & verbis commendetur; & sicut
 in cælo, ita & in terra, à solis ortu vsque ad oc-
 casum laudetur nomen Domini: Et quia pro
 suo quisq. ingenio, hi suauitate ad pietatem
 ducuntur, alij seueritate impelli debent; pre-
 cor vt vel benignitate omnes ad Dei cultum
 trahas, vel verberibus intrate compellas. 5, lar-
 gire fidelibus cunctis in fide constantiam, vt
 superatis hæresibus atq. erroribus vniuersis,
 quam corde tenent fidem, ore quoque profi-
 teantur. 6, da cunctis Christianis, verum
 zelum animarum, vt ad multorum salu-
 tem, neque laboribus fracti, neque molestis
 fatigati, incumbant; ne aduersitatibus debi-
 litati languescant, & magno animo, tuoque
 auxilio salutis impedimētare moueant. 7, pre-
 cor denique vt laudem tibi dicant creature
 tuæ omnes, vt benedicant omnia opera Do-
 mini Domino, laudentque & superexaltent
 eum in sæcula.

Psal. III.

Dan. 3.

FRV.

1. Nihil æquandum, nedum præferendum,
diuino honori, 2. serioque expendenda bene-
ficia diuina, 3. & pro iis quotidie ex corde ha-
bendæ agendaque gratiæ.

Secunda petitio.

AD VENIAT REGNUM
TVVM.

Post illam petitionem, quæ ad gratiarum
actionem, amplificationemque diuini nomi-
nis pertinet, petendum est nobis illud primo
loco, ad quod creati sumus, quod super omnia
nobis est commendatum, quodque omnibus
rebus est præferendum. quærite, inquit, pri- *Matt. 6.*
mum regnum Dei & iustitiam eius. Hæc est
fœlicitas vitæ æternæ. Porro regnum Dei in
scripturis quatuor significat, pro quatuor
modis, quibus Deus res creatas regit & mo-
deratur. 1. Gubernationem totius orbis, iuxta
illud; Regnum tuum regnum omnium sæcu- *Esth. 13.*
lorum. Rex omnipotens Domine vniuerso-
rum, in ditione tua cuncta sunt posita 2. Ec-
clesiam Catholicam, quod politiam à Christo
institutam obseruet, Deiq. legibus, & à Chri-
sti Vicario eiusque ministris in terra regatur.
3. Spirituale & internum regnum, quo san-
ctissima Trinitas in animas nostras veniens,
& mansionem apud nos faciens, per gratiam
Spiritus sancti suauiter nos gubernat, facul-
tates ac vires animæ dirigit, atque in suo ob- *Luc. 17.*
sequio nos continet. Ita regnū Dei intra nos
est, Christusq. Rex præsidet, comitatus virtu-
tibus,

Z 4 tibus,

*Rom. 14.**Psal. 113.**Psal. 149.**Ioan. 14.*

tibus, & Spiritus sancti charismatis, quæ animæ potentiis ceu custodes præficit, sicut Apostolus inquit: Non est regnū Dei esca & potus, sed iustitia & pax & gaudiū in spiritu sancto. 4. Viram æternam, in qua tum Deus ipse perfectissimè regnat, obsequēribus ad nutum sanctis omnibus; tum nos regnabimus cum Christo facti sacerdotes & reges summa libertate, nobilitate, præstantia, imperātes Daemonibus, facientes vindictam in nationibus, increpationes in populis, alligantes reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manibus ferreis. De postrema hac significatione præcipuè agitur ista petitione: petimus itaq. primò hæreditatem cælestem nobis seruari, ne ab ea vnquam excidamus, néve alius accipiat coronam nostram: imò petimus regnum nobis aduenire, tū vt in hora mortis nostræ Christus nos visitet, in suamq. gloriā adducat (ita enim promisit, Cū præparauero vobis locum, iterum veniam, & assumam vos ad meipsum) tum vt in iudicij die, quando de cælis Christus cum aula cælesti est descēsurus in terram, ad rem commodumq. nostrum veniat, nosq. regno suo adscribat. Et quia ad regnum illud consequendum multum facit ardēs illius desiderij, vt cupiamus dissolui, & esse cū Christo; desiderium verò illud non parum exardescat cælestis beatitudinis perfecta notitia: petimus secundò, vt auocata mēte à terrenis rebus omnibus, primūm quidem consideremus & intelligamus, quanta sint illa, quæ præpara-

uit

nit Deus diligentibus se ; deinde verò in illa, omni mentis studio feramur, & præ desiderio illius pretiosi thesauri, arbitremur vt stercora, quidquid aspectui speciosum mundus offert. Ceterum quia vires nostræ adeo imbecilles, & fragiles sunt, vt ad tantum regnum conscendere nō valeant, & iter ipsum periculis plenu sit & infestū; Rogamus tertio, vt regnum Dei iuxta tertiam significationē in nos adueniat: hoc est, vt sanctissima Trinitas, sua gratia nos visitet; & ne regnet peccatum in mortali hoc corpore nostro, vt Deus perfectè in membris nostris habitet, nosq. peracto vitæ huius curriculo, in æternam cælorum gloriã vehat. Sicut enim tutissimè proficiscitur in regnū, qui est in comitatu Regis, & aulae Regiæ; ita sine discrimine omni & detrimento ille perueniet in cælum, in cuius anima sanctissima Trinitas suam aulam constituit, illamq. virtutibus ornatam secum è corpore ducit. Quarto, potest iuxta secundam regni acceptionem à nobis peti, vt regnum Dei, hoc est, Ecclesia Catholica, destructis hæresibus, & erroribus vniuersis, per orbem terrarum propagetur. Ceterum voluit Christus hoc loco potius vti vocabulo regni, quàm vitæ æternæ, vel alio quopiam: Primò, vt nobis Dei bonitatem cōmendarer, qui nobis regnum suum offert; dissimilis regibus huius mūdi, à quibus petere regnū, grauissimū esset flagitium. Secundò, vt discamus mortem non metuere, quæ non ad calamitatem, sed ad Dei regnum aperit ianuã fi-

liis Dei. Tertiò, vt pauperibus consolationem adferret, qui licet ad tempus hic affligantur, nati tamen ad regnandum, breui suscepto regno iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, regnaturi cum Christo in æternum.

Sap. 3.

FRUCTVS.

Discimus primò, in hac vita nihil vile aut humile cogitare, cuiusmodi est mūdus, sed ad regnum cęleste aspirare; absurdum quippe est, hæredem regni agere porcos, aut aliud vile quodpiam officium exercere.

2. Tim. 2.

Discimus secundò, laborem aliquẽ sumere ad hoc regnum consequendum, utpote quod non datur otiosis, sed laborantibus, pugnantibus, vincuntibus.

Tertia petitio.

FIAT VOLVNTAS TVA, SICUT IN CÆLO & IN TERRA.

Post vitam æternam, ad quam sumus conditi, atq. redempti, nihil vehementius optandum est atq. petendum, quàm media illa, quibus ad assequendam eam iuuamur. Sunt autem duplicia, spiritalia & corporalia: de spiritalibus, tanquam potioribus & præstantioribus, agitur hac petitione, cuiusmodi est, facere voluntatem Dei, eiusq. mandata exequi.

Matt. 7.

Non enim omnis qui dixerit, Domine Domine, intrabit in regnum cęlorum, sed qui fecerit voluntatem Patris cęlestis, ipse intrabit in regnum cęlorum: & Qui vult ad vitam ingredi, seruet mandata.

Matt. 19.

Et quidem si primus noster parens inobedi-

dien-

diuentia scelere se non alligasset, nō esset in diuinorum præceptorum obseruatione magna molestia, quōd homines sponte sua ad illa obseruanda traherentur, quemadmodum cæteræ creaturæ, quæ naturæ instinctu cursu suum tenent, & Dei instituta persequuntur: at post peccatum corrupta natura, in vetitum nititur homo, vt sine peculiari Dei auxilio, cuiusuis potius, quàm Dei voluntatē sequatur. Captiuus enim tenetur ad voluntatem Dæmonis, conuersatur in desiderii & voluntate carnis & cogitationum, quærītque inuenire & perficere voluntatem suam.

2. Tim. 2.
Ephes. 2.
Isa. 58.

Ceterum Dei voluntas in scripturis duobus modis accipitur; vno modo propriè, pro ipsa Dei voluntate, quæ est Deus ipse immutabilis in consiliis: quæ voluntas semper impletur, & neque impediri, neq. euitari ab aliquo potest: iuxta illud, Consilium meum stabit, & voluntas mea fiet, nec est qui possit resistere huic voluntati: quia non est sapientia, non est prudentia, non est consiliū contra Dominum. Hanc voluntatem non petimus impleri, quippe quæ nobis non petentibus continenter impletur; neq. rogamus vt faciat Deus voluntatem suam, qui omnia quæcunque voluit, fecit. Alio modo voluntas Dei metaphoricè dicitur, quidquid eius voluntatem declarat, ab eaq̄ procedit, vt præcepta, leges, institutiones, quas vocat Apostolus voluntatem Dei bonam: item consilia, quæ voluntatē beneplacentem, perfectissimūq̄. illud mandatum,

Isa. 46.
Esth. 13.
Prou. 21

Psal. 113

Rom. 12.

tum, vt sine concupiscentiæ sensu, toto corde, tota anima, tota mente, & omnibus viribus, continua consideratione, & charitate adhaereamus Deo: quam appellat voluntatem perfectam, in æterna demum beatitudine implendam; quo cum ducant virtutes, sanctitas, omnisq. pietas; ad Dei vtique voluntatem pertinebunt, quæcunq. sunt Deo accepta, & vt ait

Phil. 4. Apostolus, quæcunq. sunt vera, quæcunq. pudica, quæcunq. iusta, quæcunq. sancta, quæcunq. amabilia, quæcunq. bonæ famæ; si qua virtus, si qua laus disciplinæ: hæc est enim

1. Thef. 4. voluntas Dei, sanctificatio nostra.

Elucet porro Dei voluntas: Primò, ex scri-

Matt. 18. pturis, quæ nobis mandata Dei, generaliaque eius consilia edisserunt. Secundò, per Ecclesiam, cuius mandatis Christus obtèperari voluit. Tertiò, per superiores, seu Ecclesiasticos,

Luc. 10. quibus dictum est: Qui vos audit, me audit; seu seculares, quibus obedientia præstada est, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam: nam qui potestati resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt. Quartò, ex iudicio rationis, & dictamine conscientiæ, præsertim in negotiis nostris, & quæ pro re nata, occurrunt

Rom. 13. quia si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus, quia mandata eius custodimus. Petimus ergo primò, gratiam obtemperandi diuinis præceptis; & ab iis abstinendi, quæ Deus prohibuit; eamq. in Dei voluntate perficienda constantiam, vt mortem qualemcumque eius voluntati posthabeamus. Secun-

1. Ioan. 3. do,

dò, vt cōtraria velimus, & desiderem⁹ iis quæ mundus, caro, & Diabolus amant & suadent; vtq. superati vitiis, prauisq. affectibus, superbix, auaritiæ, &c. cōtrariis virtutibus studeamus. Tertiò, vt in rebus omnibus nostris, voluntatem suam Deus nobis aperire dignetur, vt siue genus aliquod vitæ sit deligendum, siue aliud quiduis adgrediendum, ipsius consilio & voluntate, dirigamur. Quartò, vt si fortè vel ignorantia, vel infirmitate humana, id desiderarem⁹ & peterem⁹, quod ad diuini nominis gloriam, nostramq. salutem minus esset aptum; id nobis pro sua bonitate Deus recuset, eiusq. loco tribuat aliquid magis salutare: sæpe etenim, neque quid dicamus cum Beato Petro, neque quid petamus, cum matre filiorum Zebedæi, neque cuius spiritus simus, cum iisdem filiis, satis nouimus. Quintò denique hac petitione totos nos damus in manus Dei; vt dummodo in nobis atque per nos sanctificetur, & celebretur nomen Domini, ipse de nobis pro bona volūtate sua, in omnibus rebus constituat; esq. perfectissima oratio, similis illi orationi Christi, qua petebat in hortu, non suam, sed Patris sui voluntatem fieri.

Matt. 17

Matt. 20

Luc. 9.

Mar. 14.

SICVT IN CAELO, ET
in terra.

Postulamus formam huius obedientiæ, vt nempe dirigatur ad normam obedientiæ cælestis, vbi angeli sancti, à perfecta obedientia epitheton habent Obedientium: Faciētes, inquit

Psal. 102.

quit

quit Dauid, verbū eius, facientes voluntatem eius; sicut in inferno Dæmones nomen Sarnæ ab aduersando & repugnâdo. Et quia propter humanam nostram infirmitatē fieri nequit, vrad eū perfectionis gradū in obediētia ascendamus, in quo versantur Angeli: vocula (Sicut) non æqualitatem, sed similitudinē significat; vt sicut omnes Angeli semper, alacriter, integrè, sponte sua, nullo suo commodo, sed gloriæ Dei intuitu ad nutum obtemperant, vt ita in hac vita omnes Deo pareant, postulamus.

FRVCTVS.

Discimus primò, vt in obseruatione mandatorum Dei, non intueamur quid homines agant, nec per illorum inobedientiam excusemus nostra peccata: non enim ad homines mortales remittimur, sed ad angelos; & multitudo peccantium, nec eripit à gehenna, nec minuit pœnam, sed auget: quia nō minus ardet, sed vehementius, qui cum multis ardet. Discimus secundò, quanti facienda sit virtus obedientiæ, à qua potissimum nobilissimi illi spiritus cōmendantur; quā vt præstaret Christus, de cælis ad nos venit. Descendi, inquit, de celo, non vt faciam voluntatē meam, sed eius qui misit me Patris: quā tanto desiderio præstitit, vt diceret; Mens cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui misit me, vt perficiam opus eius: quam denique tantoperè nobis cōmendauit, vt summam in ea dignitatem poneret.

Ioan. 6.

Ioan. 4.

Matt. 12

Qui fecerit, ait, voluntatem Patris, qui in cælis

lis est, ipse meus frater, & soror, & mater est. Discimus terriò, in obediètia nō intueri personā hominis, sed Dei iubentis, cuius personam repræsētat homo superior, & à Deo præcipiendi potestatem legitimè consecutus.

Quarta petitio.

PANEM NOSTRVM QVOTIDIANVM da nobis hodie.

Post spiritualia bona, iubemur petere temporalia, quæ petitio quartum obtinet locum in Oratione Dominica. Primò, quia quæ prioribus postulatur, sunt præstantiora, & bona ex se naturaque sua; sunt enim spiritualia ac perpetua, & eiusmodi propter quæ potissimum homo est à Deo creatus: ea quæ modo perimus, licet ab hominibus passim avidius desiderentur, & diligētius curentur, viliora tamen sunt, utpote corporalia, caduca, & nō per se, sed qua ex parte ad vitæ sustentationē necessaria sunt, expetenda. Secundò, quia non meretur impetrare temporalia, nisi qui prius pro spiritualibus bonis fuit sollicitus. Igitur hic oramus nobis à Deo dari necessaria ad vitam tolerandam, & ad officium nostrum colendū utilia, ne vel pressi inopia, peccatis indulgeamus; vel nimia sollicitudine terrenorum, animū à cogitatione rerum diuinarum abducamus; vel nimis diuitiis elati, insolecamus, voluptatibusque dissoluamur.

Pro. 30.

Ceterum, quia hominū curæ, & quotidianæ sollicitudines, ferè non alio, quàm ad temporalia bona consequenda diriguntur; ne prolixius,

lixius, minusque decenti oratione, pro hisce Deum obsecrarem, voluit Christus verba ipsa præscribere, quæ & modestia sua, & quia filij Dei sunt verba, maiorem vim haberent ad impetrandum, quàm quæuis alia tamen copiosa, & rhetorico artificio ad persuadendum de industria comparata.

P A N E M.

Nomine panis intelliguntur omnia, quæ ad hominis sustentationem requiruntur; quo modo petebat Salomon sibi tantum tribui victui necessaria, comprehendens sub victu etiam vestitum, domum, & reliquas vitæ commoditates. Voluit autem Dominus à nobis peti, non carnes, pisces, aut alios cibos, sed solum panem: Primò, ut ex his terrenis nihil desideremus amplius, quàm quod ad alendum corpus est necessarium. Secundò, ut si præter panem, & necessariam sustentationem, aliquid detur, id omnem cum magna gratiarum actione accipiamus, & in magni ac singularis beneficii loco reponamus; neque enim digni sumus pane illo, quo vescimur. Tertio, ut imbecillitatem nostram profiteamur, qui ne panem quidem ipsum, nobis ad vitam necessarium, sine Deo, parare possumus. Quarto, ut Deo in rebus omnibus fidamus, qui tantam nostri curam gerit, ut non maiora solum, sed minima quoque illa, ut panem & aquam, benignissimè liberalissimèque nobis largiri sit paratus.

Prou. 30.

Matt. 6.

No-

Significatur hac voce primò, Dei charitas, qui facit, vt nostrum sit, quod suū erat, & malis filiis nullo titulo debebatur. Secūdò, vt vitę necessaria nobis, iusto titulo paremus, ne aliena furto, malisq. artibus, inuadamus, & vsurpemus; vt labore & honesto lucro vitam propagemus, omniumq. malorū fontem, otium, fugiamus. Tertiò, vt meminerim⁹ cibos omnes, æqualiter omnibus hominibus, à Deo creatos; ne diuites sibi delicias deberi putent, pauperibus panem cibarium, & atrū. Quartò, Nostrum, id est, qui naturæ conueniat; ne illa vsurpemus, quæ nobis officiunt; vt fungos ad cibum, vestes ad corporis valetudinem nō rectè paratas.

QVOTIDIANVM.

Non petimus panē Paschalem, sed panem qui in vsu est quotidiano. Primò, vt non confitemur corporis delicias & superfluas commoditates, non auaritiæ, non opibus coaceruandis studeamus; sed habentes alimenta, & quibus regamur, his cōrenti simus. Secūdò, *i. Tim. 6,* vt frugalitatis nostræ memores; ne superbiamus: nisi enim quotidiano cibo vires reparamus, cito interiret vita nostra; in hoc etiam bestiis & plantis inferiores, quod hæ vilioribus vescantur, reddantq. præstantia, poma, vinum, lac, lanam, &c. nos meliora consumamus, & præter inutilia stercora nihil ex corpore demus.

Discimus primò, ad humilitatem, nos omnes esse mendicos Dei, seu diuites, seu pauperes; atq. ad ianuã magni Patris familias eleemosynam petere. Quapropter sicut absurdum est pauperem vnum aduersus alterum superbum se præbere ob frustum panis paulò maius sibi mendicanti datum: ita ridiculum est in conspectu Christi atq. Sanctorum, hominem mortale insolenter se efferre, propter exiguam, quam præter cæteros à summo rerum omnium Domino portionem bonorum accipit. Secundo, discimus nihil quidquam, nisi de manu Domini accipere, hoc est, iuste, & ad Dei voluntatem: quia eius solius est orbis terrarum & plenitudo eius; mentitusque est Dæmon, cum diceret: Mea sunt omnia, & cui volo, do ea. Tertiò, discimus comparationem rerum ad viuendum necessariorum plus à Deo, quam à nostris viribus & laboribus pendere;

Luc. 4.

Psal. 126

1. Tim. 6.

quia nisi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt, qui ædificant eam. itaque diligenter est ad Deum confugiendum, ut labores conatusq. nostros fortunare dignetur, ut conseruet nobis donata: ne speremus in incerto diuitiarum, sed in Deo vivo, ut quæ sumpturi sumus, diuina sua benedictione sanctificent; denique ut si quid fortè occultæ iniustitiæ, quæ prætereat nos, in bonis nostris lateat, ipse misericordia sua abstergat, ne inde aliquid in capita nostra supplicium redundet.

No

Significatur primò, orationem non pro illo dumtaxat, qui eam pronunciat; sed pro aliis quoque diuino auxilio indigentibus fieri. Secundò, bona quæ nobis petimus, sic nobis petenda esse à Deo, vt non in nostram tantum utilitatem cõuertamus, sed illis proximorum quoq. necessitates subleuemus. Tertiò, bonis iis, quæ largitur Deus, non ad animæ detrimentum, sed ad eius salutem vtendũ esse, neq. grauanda corpora nostra crapula aut ebrietate, sed cibo potuq. cum gratiarum actione *Luca 21.* moderatè sumpto, ad obsequium Dei recreanda.

HODIE.

Vult Deus, vt pro præsentis tantum die, res ad necessarios vitæ vsus postulemus: Primò, vt Deo discamus fidere, qui sicut olim Israëlitico *Exod. 16.* populo, quotidie de cælis manna demittebat; ita nobis quotidie paternè prouidebit. Secundò ad nimiam sollicitudinem futuri temporis deponendã, vt quieti, Deo sine anxietate deseruiamus. Tertiò vt vitæ nostræ incertitudinem ob oculos habeamus. hodie enim petimus, quia cras fortè hac petitione non erit *Luc. 12.* opus, si (quod fieri potest) ex hac vita demigremus.

FRVCTVS.

Vt spiritualem animæ cibum quotidie petere & manducare admoneamur; quia nõ minus pro anima, quæ est potior pars nostra, atq. pro corpore cõuenit nos esse sollicitos. Est au-

tem hic cibus: Primò, Christus ipse à nobis
 viua fide susceptus, qui in animam sua gratia
 illapsus, eam interna quiete & pace conscien-
 tiæ continenter reficit: curanda est igitur pax
 conscientia perpetua, ne vlla ratione, per pec-
 catum turbetur, quia secunda mens est iuge cõ-
 niuium. Secundò, Verbum Dei lectũ, vel au-
 ditum, vel interna inspiratione deuotè susce-
 ptum; quod est nobis curandum quotidie, ne
 vlla dies sine oratione, meditatione q̄. tráseat;
 sed audiamus quotidie, quid in nobis loqua-
 tur Dominus: Nõ enim in solo pane viuit ho-
 mo, sed in omni verbo quod procedit de ore
 Dei. Tertiò, Sanctissimũ Eucharistiæ Sacra-
 mentum, panis ille viuus è cælo delapsus, &
 hominum saluti admirabili Dei bonitate ac
 potentia consecratus, qui mirificè cùm corpus,
 tum animã reficit, fouet, alit, sustentat: ac pro-
 inde quotidie spiritualiter, frequenter re ipsa
 in Sacramento accipiendus esset.

Matt. 4.

Ioan. 6.

Quinta petitio.

ET DIMITTE NOBIS DEBI-
 ta nostra, sicut & nos dimittimus debito-
 ribus nostris.

His sequentibus petitionibus rogamus à
 nobis tria malorum genera dimoueri, præte-
 rita, præsentia, & futura. & quinta quidem ista
 petitione conamur amoliri mala præterita,
 hoc est, peccata à nobis commissa; petimus que
 primò, omnia peccata nobis gratis condona-
 ri, per Christi passionem; venialia quidem per
 hanc orationem, aliaq̄. media, quibus illa pro
 sua

sua misericordia & benignitate clementissimus Deus remittere solet, vt est aspersio aquæ benedictæ, confessio, sacerdotalis benedictio: Mortalia verò, per pœnitentiæ Sacramētum, quod nobis rogamus suis temporibus imperiri, ne sine eius beneficio ex hac vita decedamus. Secundò, Gratiā rectè confitendi coram Sacerdote de peccatis nostris, recentem peccatorum memoriā; sincerum dolorē propter offensum Saluatorem; constans emendationis propositum; integram peccatorū omnium, apud vicariū Christi enumerationem, voluntatem & facultatem pro delictis satisfaciendi; & quæ iniuste aliis ablata fuerūt, siue res sit, seu fama, seu honor, quo par est modo restituendi. Tertiò, si quo casu non sit integrum peccata confiteri, atq. ex hac vita migrandum sit, absq. pœnitentiæ Sacramento; vt veram largiatur contritionem, cuius virtute cum desiderio confitendi, peccata deleantur. Quartò, vt pœnam peccatis debitam clementer relaxet, omniaq. quæ agimus & patimur, in satisfactionem peccatorum suscipiat. Quintò, vt media suggerat & donet vitandi in posterum peccata. Singula porro verba huius petitionis, vim habent suam.

DIMITTE.

Significatur primò, Deū solū offendi peccatis omnibus, etiam illis, quæ in proximos committuntur. Secundò Deum solū dimittere: nam Sacerdote sunt eius Ministri, per quos, seu per Vicarios, ipse verba Sacramentorum

profert. Tertiò, neminem mortalium esse soluendo itaq. precamur, vt gratis dimittat, Christi que passionē, pro peccatis nostris acceptet. Quarto, adferendas esse cōditiones eius, qui veniam petit, quæ sunt, vt doleat de offensa; vt statuat in posterum non offendere; vt speret veniam.

NOBIS.

Significatur primò, hanc orationem esse communem, qua quisque sic sibi orat peccata condonari, vt pro proximis omnibus Christianis idem perat. Verè magna felicitas hominis Christiani, pro quo singuli Christiani, in quotidianis orationibus sunt solliciti. Secundò, neminem omninò esse hominem, qui non solùm humiliter, sed etiam veraciter (ait D. August.) hanc orationem dicere debeat, vt-pote cui non desint peccata, saltem venialia; sine quibus vita ista non ducitur; & fortè pœnæ aliquæ restant expiandæ.

DEBITA.

Peccata sunt debita. Primò, quia præuaticatorem pœnæ diuinis legibus cōstitutæ obligant, non aliter atque humanarum legū violatores pœnis suis obstricti tenentur. Secundò, quia obligant ad restituendum Deo ablatum honorem, irrogatā iniuriam, vsurpam illicitam voluptatem: ista enim quolibet mortali peccato committuntur. Horum porrò debitorum magnitudo, tū ex infinita maiestate Dei offensi æstimanda est, ex qua infinitam fortiuntur ipsa malitiam & turpitudinē; cum

ex

ex utilitate offendentis; tum ex grauitate mali commiffi; quo fpreto Deo opt. max. tranfimus ad castra aduerfarij improbiffimi tyranni, proculcatoque Christi sanguine, & reiecta *Heb. 10.* Spiritus sancti gratia, honorē Deo debitum, impertimus fatanæ. vnde fit, vt omne peccatum mortale, fempiterna supplicia apud inferos promereatur.

NOSTRA.

Nostra sunt debita. Primò, quia pura voluntate nostra commiffa. Secūdò, quia in nostris animabus hærent. Discimus igitur primò, peccatorum meminiffe: Secūdò, ea non extenuare, sed magnifacere. Tertiò, non aliis, sed nobis ipsis assignare.

FRVCTVS.

Excitatur in peccatore magna fiducia obtinēdæ veniæ; quia Deus offensus, inuitat ad veniam petendam, petentibus liberaliter veniam offert.

SICVT ET NOS DIMITTIMUS debitoribus nostris.

Ceteras petitiones absolutè posuit Christus: huic soli addidit conditionem. Primò, vt, quia nulla maior est gratia, quã remiffio peccatorū, qua peccator & hostis Dei, recōciliatur creatori suo, & ex reo inferni, trāsfertur in hereditatem regni cælorum: ea gratia non tribneretur, nisi etiam ipsi aliquid præstemus. Secūdò, vt facilitatem obtinēdi huius beneficij cognoscamus, quod à nobis ipsis Deus pēdere voluit, vt si cōdonemus aliis, dimittatur

tur etiam nobis: cōditio quippe facillima est, & quam præstare possunt omnes, quæ nõ opere, aut verbis, aliõve labore indiget, sed sola voluntate perficitur. Sicut; est vocula similitudinis, includens conditionem, si non ignoscamus, nec Deum nobis ignoturum. Rogamus itaque, vt quomodo nos dimittimus, ita dimittat Deus: si semel tantum, si solo verbo, si exigentes aliquam pœnam, si imperfectè: vt pari modo nobiscū agat Deus. Hic de offensa agitur, non de debitis pecuniariis, aut honore, famaquæ violata, quæ sibi restitui quisq. velle potest, & aliquando debet, sicut exposcere potest à lædente quandoq. pœnam, non ad vindictam, sed ad illius, vel aliorum vtilitatem.

Si quis porro in animum suū inducere non possit, aut nolit, vt proximo ignoscat, ei tamen Oratione Dominica non est interdendum, si illud (nos) nõ ad se referat, sed ad Ecclesiã, cuius ipse est membrum & pars: in qua Ecclesia boni non solum dimittunt, sed pro persequentibus etiam Deum precantur: sibi verò roget eundem animum dari. & inimicam voluntatem ad amorem & beneuolentiam flecti.

Sexta peritio.

ET NE NOS INDVCAS
in tentationem.

Post peccatum, nullum est grauius malum, quàm periculum peccandi, quod nobis à tentationibus impendet, quas quidem tentationes cum suscitent Dæmones, qui nunquã vel transuersum digitum à nobis discedunt; mundus,

duſ, qui nos circūdat; & caro, domesticus hoſtis, quem circumferimus: facile intelligitur, quam fit neceſſarium crebrò iſtam petitionem iterare.

Tentare, eſt experiri & periculum facere; quod ex varia intentione eius qui tentat, variis modis, nunc rectè fit, nunc malè. 1. enim tentat quis vt norit quid in alio lateat; quo modo examinatur diſcipulus à præceptore, vt periculum faciat eruditionis. Deus qui omnia nouit, & quem nullum latet ſecrerum, hac ratione neminem tentat. 2. vt is ipſe cū quo agitur, ſe noſſe diſcat, & virium ſuarum vel imbecillitatem, vel robur perſpiciat: ſic Chriſtus Philippum tentauit dicens; Vnde ememus panes vt manducent hi. 3. vt aliis cuiuſpiam cōditio pateſcat; ſic coram parentibus fit periculum de filij eruditione; & eo modo tentauit Deus Abrahamum, Iob, Tobiam, vt poſteritati horum ſanctorum virtus probaretur. 4. vt ad malum inducarur, quo pacto hoſtis ſui vires quiſpiam explorat, vt tentādo noceat. Hic modus eſt Dæmonis miniſtrorumq̃. eius, impiorum hominum; qui etiam Dæmon, ab hoc officio nomen inuenit tentatoris, quia in eo *Matt. 4.* omnis illius induſtria deſudat, vt tentādo decipiat, noceat, perdat. Tētat porro omnes omnino homines, in quibus eſt rationis vſus, nemini parcens, nec bonis, nec malis: & quidem mali, quòd tentatoris voluntati ſemper obtempent, non ſentiunt tentationis moleſtiam, tanto peiori loco, quòd in poteſtate ſint im-

manissimi tyranni, existimantes pacem, cum nulla sit pax impiis. Boni verò, qui tenationibus repugnant, magnam ex illis molestiam percipiunt, seque tutos minimè esse, sed periculosum bellum continenter gerere, facile intelligunt.

Modi autem quibus homines Dæmon aggredditur, tametsi ob innumeras eius artes, loquamque experiētiam, & mentis subtilitatem, exponi facile nequeant; constat tamen, quòd aliquando per se ipse adoriatur hominem, sicut Euam, & Christū; aliquando ministros adhibeat mūdum, & carnem: Et illos quidem per se malis suggestionibus vexat potissimū, qui relicto mundo, carnem suam cum vitiis & concupiscentiis mortificarunt: Cæteros verò, qui vel magnam habent cum mundo consuetudinem, vel parum studij ponunt in reprimenda petulantia carnis, per hæc ipsa solet exagitare: & primò quidē more Ducum exercitus, circumiens inuestigat infirmiora loca, per quæ minore negotio possit irrepere; explorat nempe ad quæ vitia magis homo propendeat. Secundò verò ea parte obicit aliquid sensibus, vt passio excitetur, quam ipse pro viribus promouet interno motu: tum magno strepitu adhibitis omnibus machinis impetum facit, vt hominem multitudine hostium terreat; hinc mundus, hoc est, quidquid mundus habet, insurgit, irrisiones sociorum, indignatio amicorum, exempla praua maiorum, improba doctrina Hæreticorum,
pro-

prosperitas & commoda, aduersitates & pericula: Inde Dæmon ipse vitia extenuat, virtutumque nomine in præfenti negotio vestit, superbiam, honestatem; auaritiam, prouidentiam; gulam, discretionem; iram, zelum; inuidiam, iustum dolorem; luxuriam, delectabilem recreationem; acediam, curam sanitatis, appellitans. virtutes autem habitu vitiorum repræfentat. Hunc impetum senserunt Iob, Tobias, Antonius, & CHRISTVS ipse; cuius tamen animam nullus sensus attingit.

Ceterum, quia hostis tunc securus pugnat, quâdo antagonistam armis, quibus se defendat, nudauit; hoc sedulo studet Dæmon, vt arma abiiciamus, aut in iis vtendis impediamur: sunt autem illa: Primò, oratio, à qua conatur abducere turpibus cogitationibus, infidelitate, scrupulis, tædio, &c. Secundò, bona opera, præsertim consuetudo confitendi & communicandi; quibus obiicit impedimenta, vel occupationum, vel aduentus amici, vel prætextum maioris boni, vel alterius rei, vt vel semel intermittatur: sic enim augentur ei vires, depositis à nobis tantisper armis. Tertiò, conscientia cōfessario, viro docto, proboq. aperta; quam rem ita malè fert Dæmon, vt suas suggestiones, & scelestas consilia, omnibus modis occultari studeat; ne si prudenti viro detegantur, sola narratione (quod non raro euenit) sordescant narrati, doliq. earum & fœditas appareat; vel sano
con-

consilio repellantur, & in posterum caueantur. Quartò, humilitas, quæ ut internum gratiæ fructum conseruat, ita terrori est atque inuisa superbo Dæmoni, qui quærit ut garrulitate, ad

Genes. 3.

Euæ exemplum aliquid effutias & iactes, quo gratia humilitateque spolieris.

INDUCAS.

Non vult nos petere Deus, ut ab omni tē-
tatione simus immunes, propter multas eius
utilitates, quæ sunt: Primò, imbecillitatē no-
stram agnoscere, in humilitate conseruari, à
Deoq. auxilium flagitare. Secūdò, Naturam,
vires, & artes Dæmonis intelligere, ad nostrā
aliorumq. institutionem. Tertio, Peccata vi-
tare, quibus subministrantur aduersario ar-
ma; sectarique virtutes quibus adimuntur.
Quartò, semper in acie stare paratos ad pu-
gnam; quia aduersarius nunquam dormiens
circumit quærens quē deuoret. Quintò, Post
certamen & victoriam coronari & triumphare.
1. Pet. 5. Nemo enim coronabitur, nisi legitime
2. Tim. 2. certauerit.

Vult igitur Christus nos esse sollicitos, ne in
tentationem inducamur, hoc est, ne à tētatione
absorbeamur, & superemur. Dicitur autem
Deus in tentationem inducere, non quod ad
peccatum horretur, aut quenquam impellat;
sed r. quidem, quòd hos sua gratia, prior ipse à
nobis desertus, deserens, vel ad tēpus pro no-
stra instructione, humilitate, maioriq. sollici-
tudine, destituens, patiatur in potestatem ve-
nire Diaboli, qui paratus ad deuorandum, ex-
spectat

spectat solius Dei ab anima discessum; sicut
 lupus discessum pastoris; & canis, vt inuadat
 relictam ouiculam. 2. Quia multis beneficiis
 nos ornat, quibus vitio nostro, ad interitū no-
 stri ipsorum, quandoque abutimur; quomodo
 dixit Poëta, Perdit patrum indulgentia natos.
 Petimus igitur hoc loco, 1. gratiā, ne aliquan-
 do consentiamus peccato, sed, si tētari nos vo-
 let Deus, faciat etiam cum tentatione prouen- *1. Cor. 10*
 tum, vt possimus sustinere. 2. Ne occasionem
 demus, vt meritō à Deo deseramur; vel super-
 bia, vt Eua; vel præsumptione, vt Petrus; vel *Gen. 3.*
 alia quauis ratione. 3. Vt si vitio nostro, in *Matt. 26*
 peccatum aliquod lapsi fuerimus, ne cor no-
 strum, instar Pharaonis induret; sed statim *Exod. 7.*
 emolliat atq. conuertat, vt resipiscamus. 4. vt
 beneficia quibus abuteremur, à nobis auferat,
 & cū Nabuchodonosore potius abiiciat, & fa- *Daniel. 4*
 ciē nostrā ignominia repleat, quàm vt à nobis
 diuinam suam maiestatem offendi patiatur.
 5. Vt vires & impetum Dæmonis frangat, in-
 firmitatesq. nostras sanet, ne inde arma Dæ-
 moni, ad nos prosternendos subministrētur.
 6. vt perseueratiā largiatur in bono, omnes-
 que peccatorum occasiones remoueat.

FRVCTVS.

Discimus hominis vitam militiam esse su- *Tob 7.*
 per terram; quodq. bonos milites decet in ci-
 uitate ab hostibus cinctā, id nobis imitādum:
 itaq. primò cōsilia, mentemq. aduersariorum
 peruestigemus; quid verbis, factisq. intēdant,
 exploremus: quia enim angelus satanæ in
 ange-

2. Cor. 11 angelum lucis non raro se transfiguratur, hoc modo intelligemus; esse impias Dæmonis suggestiones, si per illas à Deo nos alieniores fieri cognoscamus: hoc est, si in homine pio, quietem internam perturbent; intellectui tenebras offundant; feruorem deuotionis minuant; ad sancta exercitia orationum, confessionis, communionis & aliorum huiusmodi minus aptum reddant; & denique si animum ad externa solito magis abducant. Secundò, Portas istius castri nostri vigilantissimè custodiamus, hoc est, sensus & linguam; ne quid irrepat, quod animam lædat; aut efferatur per inanem sermonem, quod ad munitionem pertineat. Terriò, Ut domesticum hostem, qui fœdus cum externis aduersariis Dæmone & mundo iniuit, ceu noxum proditorem, mortificemus; carnem dico, cum vitiis & concupiscentiis. Quartò, Ut in ducem nostrum Christum continenter intueamur; eius auxilium imploremus; magna fide in eum speremus; omnia nobis de eius viribus, bonitate, & charitate promittamus. Quintò, Tamen si aduersarius quandoque magno impetu insultet, variisque partibus ac modis nos adoriatur; mundi irrisionibus, aut conuiciis, clamores excitet; inopiã mineretur; mala exempla proponat; improbos doctores submittat; nihilque intentatum relinquat: nihil nos vel terreamur, vel moueamur, sed forti animo in pugna perstemus; & libidinosas quidem tentationes, declinando occasiones, excu-

tien-

tiendoque impuras cogitationes superemus: ceteras verò, contrariis virtutum officiis, superbiam, humilitatis; iracundiam, mansuetudinis; gulam, temperantiæ, in ipsis quoque mediis peccandi occasionibus, luctantes vincamus. Ea est enim condicione satanas, vt semel fortiter prostratus, debilitetur viribus, minusque sequentibus pugnis, quam primo insultu possit. Sextò, vt Dæmonis occultas suggestiones, viro prudenti atq. experto cãdide aperiamus, eiusq. consilio vtamur, tamen si vel exiguitas rei, vel fœditas pudorem fortassis iniiciat: hostium enim consilia manifestanda sunt illi, qui loco Christi ducis in hoc bello te dirigit, superiori, inquam, confessorio, aut viro in hac arte perito & exercitato.

Septima petitio.

SED LIBERA NOS
à malo, Amen.

Hæc petitio locum obtinet vltimum. Primò, Quia videtur complecti summam præcedentium petitionum, quibus rogauimus partim quædam mala à nobis propulsari, partim bona concedi; quibus carere, malum est ingens. Secundò. Quia inter mala sunt illa minima, quæ nobis plus molestiæ exhibent; nempe calamitates & miseriæ, quas etiam Christus vltimo loco collocauit in oratione sua Ioan. 17. iturus ad passionem: Rogo, vt serues eos à malo. Ob has duas prædictas rationes, populus in Missæ sacrificio hanc petitionem pro-

profert: tum vt approbet quæcunque à Sacerdote in præcedentibus petitionibus orationis Dominicæ postulata fuerunt: tum quia vulgus hominum vehementius, quàm optimates, calamitatibus oppressum, maiori sensu, & studio, ab illis cupit expediri.

M A L O.

Malum hoc loco non accipitur pro peccato, aut culpa, sed pro pœna; suntq. tria potissimum mala quibus affligimur; quæ hoc loco deprecamur: Primò, Dæmon, qui licet natura sit bonus, malus tamen, aut malū dicitur; tum quia primus autor peccati; tum quia inueteratus, nihil præter malum cogitat, cōrinenterq. hominibus singulis præsens, omnē quærit & arripit ad nocendum malumq. inferendum ansam. Secundò, Concupiscentia, quæ ex peccato originem ducens, ad malum nos inclinat. de qua Apostolus: Non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonum: & Malum adiacet mihi. hæcque ferè sola causa est, quamobrem externa illa, alioquin adiaphora, moleste impatienterq. tolerantur, & mala nobis efficiantur. Tertio, Afflictiones quælibet molestæ, siue externæ illæ sint, siue internæ: quibus omnes conflictamur, nemine profus excepto, etiam iusti & sancti, adeò vt res illa non solū offenderit Ethnicos, qui ob id negarunt Dei providentiam, sed etiam fideles quosdam, vt constat de Gedeone, Dauide, & aliis prophetis: vnde illa Psalmistæ vox, Mei penè moti sunt pedes. Hinc intelligimus, quàm sit

Rom. 7.

Jud. 6.

Psal. 72.

necel-

necessaria ista petitio, cum tam vniuersalis sit homini tribulatio, vt nullū sit eius membrum, nullaque potentia, quæ sua afflictione, molestiaque careat; nullaque creatura quæ nō miserum hominem vexet.

Voluit autem Deus à se peti hanc à malis omnibus liberationem. Primò, vt nobis pium suum paternumq. animum in nos declararet; qui talis est, vt cupiat nos quietā, molestiisq. vacuam ducere vitam in hoc mundo; atq. tandem ex hac temporali quiete, ad requiē æternam migrare. Secundò, ne aliunde remedia, quam à Deo, aut secundum Deū quæramus: non à Sagis, aut Dæmonibus; neque à Medicis, nisi se placato prius, & inuocato: Dei enim solius est depellere mala, qui sol⁹ infligit pœnas omnes, iuxta prophetiā: Non est malū in ciuitate, quod Dominus non fecerit: quod agnoscens Iob, neq. Dæmoni, neq. hostibus *Iob 1.* quidquam acceptum tulit, sed demisso pacatoque animo dixit; Dominus dedit, Dominus abstulit. Causa verò quamobrem nos afflicter optimus sapientissimusque Deus, est, vt malo alteri longè perniciosissimo medeatur. Sicut enim medicinā amaram accipimus, aut mēbrum aliquod secari patimur, valetudinis restituendæ vel conseruandæ gratia: ita postquā culpa nostra irrepsit peccatum, quod est omnium malorum maximum terribilissimumq. (vtpote quod priuat hominē Deo summo bono) immissa sunt mala alia, & calamitates, magna Dei prouidentia. Primò, vt homo ex
 b paruo

paruo malo intelligeret, quantum malum sit summum malū, hoc est, peccatum. Secundò, Vt malum hoc magnū, paruo malo pellatur, atque in posterum vitetur: sit enim non rarò, vt qui propter peccatum affliguntur, postea ad se ipsos reuersi, ardentius viam diuinorū mandatorū currant; sicut illi, qui ambulantes non nihil offendunt & cæspitant, solent exilire. Tertiò, vt priuari hominis afflictio, toti reipub. corpori proffit, vel exemplo patientiæ, vt in Iob, & Tobia: vel meritis, vt in martyribus. Quartò, vt augeatur bonis corona gloriæ, quæ tanta est, vt mirū sit non plures immitti molestias in hoc mundo, aut aliquid boni hic concedi iis, qui ad gloriam illā parātur: sicut è regione, tanta imminent peccatoribus mala atque supplicia apud inferos, vt meritò nemo illis inuidere debeat summam huius vitæ gloriæ, & delicias etiam maximas.

Deus porrò sic nos exercet, vt quandoque vtatur creaturis rationis expertibus, vt peste, fame, grandine, incendiis, siccitate, &c. quandoque malitia dæmonum; vel improborū hominū peccatis; quomodo vsus est inuidiæ fratrum in traditionē Iosephi, & Phariseorum in morte Christi. Nullā tamen peccatū cōmittit Deus, neq. ad peccatū cooperatur; licet opus illud ipse quoq. præster; quod homini quidem est peccatū, tum quia vetitum, tum quia malo animo, atq. ad malū finem relatū: Deus autem actionem ipsam quæ in se res bona est, operatur, eamq. ad finē sanctū ac iustū dirigit: sicut
igitur,

igitur, si ad porrigendum inimico venenum, quispiam medici operã conduceret; quod venenũ cum nosset medicus, homini illi ad sanitatẽ, ob occultũ sibiq. soli cognitum morbũ, mirẽ profuturum, gauderet sibi tam diu optatam occasionẽ hominis iuuandi; is suã for peccaret, seq. grauissimo homicidij scelere astringeret; medicus autẽ, non modò nullum peccatum admitteret, sed optimẽ de viro illo mereretur: ita Deus peccata nostra, vel in nostrum, vel in Ecclesiã bonum conuertit, malaq. à nobis fieri permittit, ad maius bonum; quemadmodũ ligna nostra accendimus atq. consumimus, vt ex eorũ cõbustione calor existat, aut cibus paretur, aut aliud quippiã nostris vsibus vtile ac necessariũ efficiatur. Notandũ verò, non nominari tribulationes, sed malũ: quamuis enim ex se tribulationes omnes malã sint atque affligant, ex occasione tamen sunt interdum aliquibus bonã.

LIBERA.

Monemur sentiendũ esse onus tribulationum, si eo liberari atq. exonerari velimus; dãdamq. operam, vt non simus insensibiles, qui neq. Dãmonũ impetus, neque concupiscẽtiã molestias aduertamus. Liberat porrò Deus 1. arcendo ne adueniant. 2. Tollẽdo si adsint; quod tunc perfectissimẽ futurũ est, quando in celo, summa scelicitate sine vllò malo perfruemur; 3. Conseruando in periculis, vt Dancielem inter leones. 4. Dando patientiam, vt

b 2 B. Pau-

B. Paulo in stimulo carnis ; & consolacionem,
vt martyribus.

Petimus igitur hoc loco 1. à Dæmone liberari, ne nobis vel per se, vel per Ministros suos molestus esse pergat. 2. Concupiscentiã quæ in membris nostris latet, valdeq. pios affligit, vel penitus extingui, vel infirmari. 3. auerti à nobis atque tolli bella, pestem, famem, aliaq. tum publica, tū priuata incōmoda, vt sine molestia seruiamus illi. 4. vt in tribulationibus patientiã conseruemus, cōsolatione fruamur, gaudeamusq. vel quòd pro admissis peccatis satisfaciamus; vel quòd pro nomine Iesu cōtumeliam patiamur; vel quòd tribulationibus merita augeamus. 5. vt ab æterna morte, summoq. malo nos liberet Dominus. 6. Petimus dissolui, & esse cum Christo, vt tandem omnibus malis expediri, sempiternis in cælo bonis, & deliciis circumfluamus.

A M E N.

Vox Hebraica, approbantis, aut affirmãtis, concludit orationē: 1. vt omnia antedicta, aliquo seruore Deo rursus commendemus, hoc sensu; O vtinã, Deus, ista præstes. 2. vt si forte vitio nostro, inter orandū minus attenti fuissēmus, hic nos colligamus, & petitiones noua attentione confirmemus.

In Missæ sacrificio, Sacerdos respondet, Amen, tanquam vice Christi, cuius personam sustinet, petitionibus annuens; sed voce submissa, quia exoramus Deum etiam ignorantibus.

FRV-

Primò, vt peccata miseriarũ malorumque
omniũ segetẽ ac materiã, omni conatu fugia-
mus. 2. vt afflictionibus bene vtamur, volun-
tatemque nostrã cum Dei intentione coniun-
gamus; itaq. neque blasphemias euomamus;
neque conuitia iactemus; neque ira, aut im-
patientia cõmoueamur; neque pusillanimitate
deii ciamur; neque vlli præterquam nobis-
metipsis, mala nostra attribuamus: (hoc enim
nihil ad leuandã molestiã iuuat:) sed expiatis
per Sacramentũ pœnitentiæ peccatis, vitã be-
ne beateque instituamus; Deo Patri gratias,
quãtas possumus maximas agamus, quòd nos
ad instar charissimi sui filij, pati aliquid velit;
diuinæque ipsius prouidentię totos nos,
quanti quanti sumus, gubernandos commit-
tamus.

EXPLICATIO SALVTA-
tionis Angelicæ.

Huius Salutationis non alius est author,
quàm Spiritus sanctus. Cuius mandato
præcipuã partem Angelus Gabriel è cælo tu-
lit: alterã Beata Elizabeth eodẽ numine plena
fudit: postremã Ecclesia cõmunis omniũ no-
strum mater, eiusdem Spiritus sancti instin-
ctu (qui orare nos docet, & pro nobis postulat *Rom. 8.*
gemitibus inenarrabilibus) tanquam coroni-
dem adiecit, ad fructũ ex antecedentibus lau-
dibus colligendum. Proinde hæc saluatio &
gratissima est Deiparæ, vt pote quã tunc audi-
uit,

uit, cūm parens summi rerū omnium Domini fieret; & magna arte à summo artifice, & ordine pulcherrimo facta. Nā post prima salutationis verba, Ave Maria; tres eximie virginis laudes sequuntur, quarū prima (Gratia plena) quomodo in se ipsa affecta sit, significatur; nēpe gratia Dei, omnibus virtutum ornamentis, diuina quadā pulchritudine insignis; Deo cælitibusque omnibus mirificè accepta. Secunda, (Dominus tecū) quomodo cū Deo se habeat, cuius sit mater, à quo nunquā deseratur, qui in ipsa relucent. Tertia, (Benedicta tu in mulieribus) quomodo erga creaturas; quarū est Domina, Regina orbis, Patrona nostra. Adiungitur deinde laus Christo & gratiarū actio, (Benedictus fructus ventris tui) qui talē matrem delegerit, atque inter se & genus humanum mediatricem constituerit. Demū Ecclesia, vt saluatio in orationem desineret, & virgo mater tāti in se à Deo collati propter nos beneficij memor, causam nostram apud filium charissimū strenuè ageret, his verbis salutationē terminauit: Sācta Maria Mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nunc & in hora mortis nostræ, amen: Vt & in hac vita nostra continenter nobis adsit, nostraque studia & actiones gubernet; & animas nostras à morte in fidem suam acceptas, saluas & incolumes in cælo ponat.

A V E M A R I A.

Aue, gaude, lætare, salue. Maria nomē proprium, quod Dominam significat, & stellam maris:

maris: Verè Domina nostra, humani generis patrona, & stella maris, peccatorū refugium, & consolatrix afflictorum, Gaude quòd virtutibus ornata, quòd virgo intacta, quòd eiusdē personæ vera mater, cuius omnipotens Deus verus est pater. Quod sanctissima Trinitati singulariter dilecta: quā Spiritus sanctus igne charitatis, suarūq. gratiarū vberitate supra humanas vires ita repleuit, vt ad sustinendā vim incredibilē diuinæ in te liberalitatis, necessaria fuerit obūbratio altissimi: quam Pater ipse caelestis præsentia sua capacē reddidit Dei, & viribus auxit, quibus contereres caput serpentis: Ex cuius purissimis sanguinibus Deus filius sibi corpus elegit, quamque vicissim omni sapientia diuina instruxit. Cui tota Trinitas non sine excellenti munere Dei filiū vt matri cōmendauit; sub cuius voluntatē filiū ipsum verū Deum, reuerenter subiectū & obediētē esse voluit. Magna dignitas tua, Virgo beata: gaude igitur & exultet spiritus tu⁹ in Deo salutari tuo⁹, meq. miserū clientem tuū istius tui gaudij participē facito. Hoc modo salutata Virgo pro sua benignitate resalutabit.

Luc. 1.

Gen. 3.

Luc. 1. 1

Gratia plena: vel, vt Græcis est, gratiosa, hoc est, tota pulchra, tota decora, tota amabilis, in qua nihil sit non gratiosum, non delectabile, non suaue, ne tantillū quidē atq. est pilus capitis, quia etiā crinis vnus colli minus decorus vulnerat cor sponsi caelestis. Itaq. primò, nūquam vel nēuū habuisti peccati, siue quod à primis humani generis parentibus propaga-

Can. 4.

tum; siue quod culpa aliqua tua cōmissum esset, etiā leuissimum, & venia facillè dignū: nihil in quā vel opere, vel verbo, vel cogitato vnaquā admisisisti, quod non vsquequaq. gratissimū esset sanctissimo Deo. Secundò, omni affluens & ornata fuisti virtutū genere, ex ipso etiam utero matris tuæ, in anima, & omnibus mentis tuæ integerrimæ facultatibus. Tertio, concepto Deo plenitudinē habuisti diuinitatis, in te habitantē corporaliter. Quarto, enixa Deū non inanis à diuinitate mansisti, sed plenissima spiritu filij tui: quia nouē mēsum hospitium locuples hospes, plixè persoluit. Quintò, iam porro in regno cælorū repleta gloria, omnē profus creaturā pulchritudine vincis.

Dominus tecū: qui omnis creaturæ est Dominus, tecū est longè alia & excellentiore atque cū cæteris omnibus, ratione, & modo. Primò, ab æternitate & ante omnium sæculorum memoriā, in matrem te sibi elegit. Secundò, corpus tibi purissimū, atq. ad omnē sanctitatē aptissimū (instar arcæ fœderis, quæ ex nobili ligno, quodque nec putredine, nec diuturnitate possit corrūpi, intus & foris auro vestito constabat) ex sanctissimis parentibus aptauit. Tertio, ab incunabilis tuis in te dilectā suam oculos perpetuo conuersos, & intētos habuit. Quarto, nouē mensibus in utero tuo virginali cōmorari voluit. Quintò, ad annum deinde trigesimū ætatis suæ, à te non recedens, quotidianis colloquiis instruxit, officiis suis ministravit, iucundissimo suæ consuetudinis fructu

Tu est consolatus, & cōtinuo charismate do-
 nauit. Sextò, mortalis vitæ suæ postremo triē-
 nio, quādo perābulabat regiones Iudææ, nō te
 deseruit; qui & moriens dilecto discipulo suo *Ioan. 19.*
 te cōmendauit. Septimò, rediuiuus ab inferis
 te primā reuisit; & iā in cælos assumptus, te
 præter cæteros omnes Christianos abundan-
 tiori spiritus sui copia repleuit. Octauò, mo-
 rituræ astitit, animā sanctam dulcissimè inui-
 tans, in amplexus suos euocauit, quā deliciis
 affluentem, & super dilectum suum inni- *Cant. 8.*
 tentem æterno patri obtulit, & iuxta se su-
 per omnes creaturas visibiles atq. inuisibiles
 euectā, summa in gloria collocauit: Et quidē
 cæteræ virgines in cælis sequuntur agnū quo- *Apoc. 14*
 cunq. ierit; & nos semper cū Domino erimus, *1. Thes. 4.*
 in eius perpetuò intuentes voluntatem: Tibi
 autem semper adest agnus ille tuus filius, ni-
 hil alienum faciens tua voluntate: semper er-
 go nunc tecū est Dominus, tuoque sic gaudet
 honore, vt qui tibi matri honorem defert, ab
 eo sibi reputet eundem filius exhiberi: Nam
 quòd mater honoratur ob filium, totus honor
 redundat in filium. Eia igitur Domina nostra,
 hunc filium tuum, quē nunquam deseris, mihi
 quæso concilia, eius mihi fauorem impetra,
 ad eū me ducito, Nobisq. clientibus tuis post
 hoc exilium ostende: Hæc enim perpetua tua
 cū filio indissolubilis coniunctio facit, vt vita
 sis nostra, quæ Christum vitā nostram gestas
 & præbes; vt sis nostra dulcedo, quæ fructum
 ita suaucem ventris tui nobis offers; vt sis spes
 nostra,

b s

nostra,

nostra, per quam peccatores conseruati ab interitu fuimus, & pœnitentes ad Christum reducti, atque in eius gratiæ reconciliationem accepti sumus.

Benedicta tu in mulieribus. Benedicta quidē supra omnes creaturas, qua nulla sanctior, nulla felicitior, nulla sublimior. At peculiari ratione benedicta supra mulieres. Primò, quòd mater & virgo. Secundò, quòd mater tanti filij. Tertiò, quòd enixa sine dolore. Quartò, quòd affecuta summā dignitatē, quæ in muliebrem sexum conuenire poterat. Duo erant conferenda officia, alterū viro, esse Regē orbis: alterū, fœminæ, esse Reginam orbis: illud datū est filio (Mihi, inquit, data est omnis potestas in cælo & in terra) istud tibi concessum est matri, quæ redimita corona stellarū duodecim, pro purpura vestita Sole, Lunā habes sub pedibus tuis, vniuersam Ecclesiā hominū atque Angelorū, quia exaltata super choros Angelorū ad cælestia regna, assumpta es ad æthereū thalamum, in quo Rex Regū stellato sedet solio. Meritò igitur Regina misericordiæ, Regina nostra verè misericors, ad te clamamus exules filij Euæ; meritò ad te suspiramus gementes & flentes, in hac lachrymarum valle; meritò supplicamus, vt per te aditus fiat nobis ad filiū; meritò per te rogamus, vt diuina charismata in corda nostra diuinitus infundantur. Tu mediatrix nostra ad filiū, illi defers preces nostras, ab ipso refers misericordiā & gratiam. Quod collū inter caput & cor-

Mat. 28.

Apoc. 12.

corpus, hoc tu inter Christū & Ecclesiam. Tu contriuisi caput serpentis: omnes hæreses tu sola interemisti in vniuerso mundo: Tu præbes virtutem contra hostes tuos. Nihil enim Rex cæli nisi de voluntate genitricis suæ, Reginæ mundi, nobiscū agit: & censetur facere mater, quicquid precibus obtinet, vt fiat à filio. Iacob enim Patriarcha cū de Sichimis loqueretur, quos nō ipse, sed filij expugnauerant, ita dicebat Iosepho: Do tibi partē vnā extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæorum, & in gladio & arcu meo. Sanè sicut Eua incredula à serpente seducta, omniū errorum mater fuit; ita Maria, quæ veritatē ipsam mundo peperit, caputque serpentis seductoris contriuit, non immeritò dicitur hæreses omnes interimere, & errores fugare.

Gen. 48.

Et benedictus fructus v̄tris tui Iesus. Magna prærogatiua, quòd Mater sis Dei super omnia benedicti; qui de tuo sibi corpore corpus accepit; mater Iesu, hoc est, mater Saluatoris; mater misericordiæ. Ad te igitur pertinet misereri semper & parcere, ne mater filio suo dissimilis, diuerso pietatis affectu videatur. Verè benedictus fructus iste, semperque benedicendus Iesus, qui talem matrem, non tam sui, quàm nostri causa elegit. Erat ipse super omnem creaturam, neque parem habens, neque superiorem: factus homo, virgunculam humilem, benignā, misericordem, affabilē, sibi præfecit in matrē; cuius tanto efficaciores essent pro nobis apud se effusæ ac
 obla-

oblatae preces, quanto maiori illa in filium Deum polleret autoritate; neque reluctari posset voluntati matris, qui parentibus omnem voluit honorem haberi.

Sācta Maria mater Dei, ora pro nobis peccatoribus, nūc & in hora mortis nostrae. Amē. Meritō rogare potes, quia vt filia Abrahāe, caro nostra es; vt Domina, curam nostri geris; vt orbis Regina, nihil non potes; vt Mater Dei, cuncta impetrabis; filius est quem rogas; pro tuis clientibus rogas; & ea quae filio tuo accepta sunt, rogas: oramus enim mala omnia illa à nobis auerti, bonaque concedi, ad quae propulsanda filius Dei in vtero tuo carne assumpta factus est homo. Per te igitur quae omnia bona impetremus, per quam bonorū omnium authorem accepimus.

EXPLICATIO SYMBOLI

Apostolici.

Epist. i.

Sancti Apostoli priusquam in diuersas orbis partes discederent (ait D. Clemens Romanus) simul collecti symbolum composuerunt, quo earum rerum capita breuiter & perspicue comprehenderunt, quae omni Christiano homini aperte agnoscenda sunt, & ore confitenda. Tametsi namque sint plurima quae fide creduntur (quo in genere est vniuersa scriptura sacra, & traditiones maiorum, seu verbum Dei in corde scriptum Ecclesiae) pauca tamen à populo exiguntur; quae eiusmodi sunt, vt qui in earum rerum ignorantia versantur, Christi-

stiani

stiani vel Catholici (vt est in 6. Synodo, & Concilio Moguntino) esse non queant.

Cap. 7.
Cap. 45.

Huic fidei professioni. Symboli nomē imposuerunt, à militari symbolo ratione deducta, quo cōmilitones ab hostibus discernuntur. Soli quippe Christiani atque Catholici hoc symbolo rectè vtuntur; & ad sincerū germanumq. Apostolorū sensum profitentur: Infideles, siue, qui à Christiana Religione cultu omnino alieni sunt, vt Gentiles, atq. Iudæi, prorsus ignorant: Hæretici verò quosdā articulos vel penitus negant; vel interpretationibus deprauatis, in nouas alienasq. sententias detorquent. Neq. vlla vnquā extitit hæresis, quæ non hoc symbolo damnari potuerit; unde & Vereres hoc symbolū magni fecerūt, & plerique eruditè exposuerunt.

a Irenæo lib. 1. c. 2. Epiph. hæresi 72. Ambr. eo pist 81.

Diuiditur autē in tres partes, iuxta tres Deitatis personas: & in duodecim articulos, tū ex numero duodecim Apostolorum: tum ob duodecim diuersa argumenta, quæ credenda proponuntur.

Hiero. ad Pammachium. Leo epi. 13 Ser. 11. de passione Domini. Maximus Taurin. Ser. de tradit.

C R E D O I N D E V M , P A -
trem omnipotentem, creatorem
celi & terre.

Duæ sunt huius articuli partes, altera quæ in diuina natura vnitatem credimus, altera quæ primam Deitatis personam.

Symb. Aug. de fide et Sym.

C R E D O .

Prima vox, quæ ad Deū accedenti proponitur, est, non scire, nō videre, non opinari, sed credere: quæ vox toties iis, qui Baptismatis

Ruff. ad Laurent. de expositione Symboli.

Sacra-
boli.

Sacramento initiantur, reperitur & commēdatur. Huius autem vis verbī (Credo) duplicem nobis conditionem innuit: Primò, firmissimum assensum, certissimamque notitiam. Secundò, obscuritatem; qua nobis res illa quæ creditur non est evidens, & clara: Non enim clarè videmus in vnitae substantiæ tres personas; in vna Christi persona, duas naturas; in hostia sacra, Christi verum corpus; tametsi de horum capitum veritate sumus certiores, atque de his quæ oculis videmus; vtpote pro quibus sanguinem profunderè, & extrema quæque perpeti parati sumus. Certitudinis huius causa est, regula omnis veritatis exploratissima, Deus omnipotens; ideo namq; credimus, quia Deus dixit; vt verò Deum dixisse credamus, partim externis indubitatisq; signis inducimur, qualia sunt, miracula in fidem veritatis edita; constantia in fide Sæctorum martyrum; consensus in eadē fide totius per orbem Ecclesiæ; longa & nunquam interrupta ab ipsis Apostolis in eadem fide ad nostrum vsque æuam deducta successio; aliæque quæ enumerat beatus Augustinus. Partim ex dono fidei diuinitus infuso, sine quo cætera omnia non sufficiunt, vt impellāt hominis voluntatem ad rebus, quæ vi sensuum in animum manifestè non inducuntur, firmiter assentiendum: siquidem intellectus, quòd evidentiā perspicuè non videat, à voluntate est ad credendum inclinandus.

Cap. 4.
contra
pistolam
nuda-
renti.

Hominē credimus esse, homini credimus loquenti, sed solus est Deus in quē credimus; quia credere in aliquem, est ita fidem illi habere, vt primæ summęque veritati, à qua omnis pendet veritas, & in qua bonum vniuersum rerum omnium creatarum sit collocatum. Deus simplicissimam insinuat humanæ menti naturam; infinitæ tamen perfectionis, immensæ pulchritudinis, potentiæ, sapientiæ, charitatis. In qua est quicquid est bonum; à qua tanquam ex fonte, omne bonum dimanat; sine qua nullum bonum consistere, suoque in statu conseruari potest. Hanc diuinam naturam, & Deum ipsum, credimus vnum. Non enim sunt duo infinite perfecta, quòd in vno infinito omnis in sit perfectio.

FRVCTVS.

Discimus primò, Christiani hominis officium: nimirum non inuestigare rationes eorum quæ fide nobis credenda ab Ecclesia prescribuntur; sed simplici cordis modestia, veraque integritate assentiri; memores antiqui nominis Christianorum, quo discipuli vocabantur, vt ne magistri aut contentiosi disputatores esse videantur, sed ab Ecclesia magistra, quam Christus constituit columnam & firmamentum veritatis, fidē accipiant, & veritatem omnem (quam illa à Spiritu sancto edocta est) addiscant.

*Iac. 3.
1. Cor. 11.
1. Tim. 3.
Ioan. 16.*

Secundò, discimus terrena hæc bona contemnerem, animumque & desiderium omne in Deum

Deum conuertere, in quo est omne bonū: quò enim magis vacui erimus affecti bonorū huius vitæ, eò capaciores erimus bonorum diuinorum; dummodo exigui temporis morā sustinere ne grauemur; cū omne tempus huius vitæ sit valde exiguum, eiusque exitus in singulas horas sit expectandus.

P A T R E M.

Altera pars primi articuli explicat primam personam in diuinis, quæ dicitur, atq. est, Pater; quia eiusdē substantiæ atq. naturæ filium ex se produxit; non creando, vel faciendo, sed gignendo diuino atque admirabili modo.

Sancti angeli atque homines iusti similitudine quadam Deum Patrem suum appellant, tanquam in filios: hæreditatisq. cælestis participes adoptati; excellentiori tamen ratione, atq. homines adoptantur ab hominibus: hienim nihil interius reuera à parētibus accipiūt; sancti autē participes efficiūtur diuini spiritus, dominiq. supernaturalis gratiæ Dei; qua consortes redduntur quodammodo diuinæ naturæ.

2. Pet. 1.

O M N I P O T E N T E M.

Primo loco attribuitur Deo omnipotētia, tū quod eam in mundi creatione ante cætera exhibuerit; tū ne Christiani de Dei potentia ambigant & disputent. In hac tamen proprietate etiam cætera intelligendæ veniunt, quòd omnia sciat, omnia prospiciat, omnia prouideat. In duabus reliquis personis Filio & Spiritu sancto, est quidem æqualis omnibus in rebus potestas; sed omnipotentia potissimū Pa-

tri

INSTITUTIONVM LIB. V. 401
tri tribuitur, tanquam sanctissimæ Trinitatis
principio, cui conuenit dicere, dicendoq. per
Filium sapientiam, in charitate, quæ est Spi-
ritus sanctus, cuncta creare atque producere.

FRUCTVS.

Magnum solamen adfertur piis Christia-
nis, quod Patrem habeant in cælis qui omnia
possit. Quò enim parens maiori est potentia,
eò filiis prolixius minoriq. cum difficultate,
quacunq. in necessitate succurrit. Discimus
præterea altiora nobis non quærere, & fortio- *Eccl. 3.*
ra non scrutari; quia potens est Deus super- *Ephes. 3.*
abundanter facere quàm petimus aut intelli- *Prou. 25.*
gimus. Semper Deo displicuerunt scrutatores *Psal. 77.*
maiestatis, qui ex suo intellectu meriuntur
Dei potentiam.

CREATOREM.

Non solum omnipotens est Deus, sed in
gratiam quoq. nostri omnipotentiam suã in-
signi opere declarauit, quando vniuersam hæc
mundi machinam, cunctasq. res in ea creatas
produxit, & iussu solo sic ex nihilo effecit, vt
non aliter omnes ab ipso dependeant, atque
lumē huius aëris à luce solis: Nisi enim Deus
continenter hoc ipsum quod sumus conserva-
ret, in nihilum redigeretur omnis creatura.

CÆLI ET TERRÆ.

Cæli nomine accipienda veniunt omnia
cælestia corpora, & spirituales naturæ, Angeli
videlicet omnes, qui à Deo cum cælis conditi
sunt; quorum quidam statim à Deo auersi, in
hæc inferiora ex cælis exciderunt.

c Terra,

Terra, dicit omnia terrena elementa & mixta.

Priori loco cælū nominatur, tū quod natura & habitatorib⁹ præstātius: tū quod finis vltimus ad quē Deus hominē formauit; quem primo loco intendit, & homini parauit: Terra enim nō vt perpetua habitatio, sed vt via tātū & mediū, quo in cælū rēditur, nobis est facta.

FRVCTVS.

Discimus ex animo diligere Deū, in eiusque gloriam omnia referre, qui tanta potentia, tam eximia in nostri gratiam effecit; cælum in quo perpetuo summis gaudiis & incredibili lætitia maneamus, terram cum omnibus quæ in ea sunt, creaturis, & commoditatibus, ne quid nobis in hoc itinere desit.

Secundus articulus.

ET IN IESVM CHRISTVM FILIUM eius unicum, Dominum nostrum.

Hic articulus agit de persona Filij Dei, sicut & quinque sequentes. Nam post lapsum hominis in peccatum, non sufficit fide cognoscere Deum creatorem rerum omnium; sed necessarium est præterea illius habere notitiam, per quem redempti sumus, vt humano generi pace summi æternique Patris reconciliata, in eius gratiam reduceremur.

ET IN IESVM.

Significatur vocula (in) hanc secundā personam esse Deum verum, non minus atq. Patrē. Hæc persona, quæ sola humanā naturam assumpsit, sola quoque accepit propriū nomen; &

& id quidem valde conueniens officio, nempe Iesus, hoc est, Saluator. Quoties enim Deus ipse hominibus nomina imposuit, fuerunt illa non vacua, sed plena mysteriis, & conditionibus illorū hominū cōsentanea. Dicitur itaque Iesus, quia humani generis verus & perfectus Saluator, qui & mala omnia à pernicie gregis Christiani depellit, sicut quondam Iosue filius Iosedech Israëliticum populū ex captiuitate miserisq̄ue Babylonicis abduxit; & cælestium bonorum, æternæq̄. felicitatis participes facit, vt olim Iesus filius Nun in terrā promissionis Israëlitas introduxit. Et in hoc mundo cælesti pane & consolatione fideles reficit, vt quondam Iosephus Patriarcha, prouidente charitate sua de cibo, frumento & pane Aegyptiis prospexit; vnde à Pharaone nomen accepit Saluatoris mundi.

CHRISTVM.

Credimus hanc secūdam in diuinis personam esse verum illum Messiam & Christum, à tot sæculorum memoria, à Deo nobis promissum; neque præter hunc expectandum vllō tempore aliū. significat autem Christus siue Messias eum, qui vnctus est. Et quia olim sacro oleo inungebantur Sacerdotes, Reges atque Prophetæ; Credimus Iesum nostrum esse Sacerdotem summum, Regē Regum, & Prophetam, vnctum nō oleo nostro, nec opera hominis, sed gratia Spiritus sancti, à Patre cælesti. Propterea (inquit) vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ, præ consortibus tuis.

Leuit. 8.

3. Reg. 19

Psal. 44.

Sacerdotij quidē Aaronici munus & actum semel in ara crucis exercuit, cum sanguinis vera effusione offerens corpus suum: Secundum ordinem verò Melchisedech, qui Aarōnem tempore antecessit, pridie sacrificij istius cruenti, in nouissima cœna, quando manibus suis sub specie panis sacrū corpus, & sub specie vini sacrum sanguinem suū Deo Patri obtulit, & Apostolis sumenda porrexit; deinceps autem ad consummationē vsq. sæculi, ministerio Episcoporum & Presbyterorū, per quos hoc iuge & incruentum sacrificium quotidie in Ecclesiis Christianorum immolat, vt sit

Psal. 109. Sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech.

Rex est, qui accepta potestate in cælo & in terra, vniuersam creaturam moderatur, leges condit, officia totius orbis distribuit, Iudices mundi constituit, nō hoc tantum æuo seu vitæ decursu, sed in iudicio quoq. alterius vitæ hostes suos debellat, subditos tuetur: Cuius ministri sunt quotquot in hoc mūdo gladium portant, & iura iudiciaque ac prouincias administrant, quacumq. tandem dignitate emineant. Illi nos Christiani in Baptismo nomen dedimus, Sacramentoque obligauimus.

Deut. 18. Prophetā suscitabit vobis Deus de fratribus vestris, tanquam me; ipsum audieris. *Actor. 7.* Prophetarum erat, populū ad meliora vitæ studia cohortari, futura prædicere, occulta reuelare. Hæc quando in terris mortalis degebat, abunde

INSTITUTIONVM LIB. V. 405
dè seipsum præstitit: Nunc in cælis apud
patrem residens, eadem per ministros suos, cõ-
cionatores, Pastores atque Doctores agit; per
quorum ora ipse nos instruit; occulta cordis
vulnera non rarò tangit; abditissima quæque
mentis vitia in memoriam reuocat; & nobis
ipsis ob oculos ponit; incorruptam futuri iu-
dicij seueritatem, & pœnas sceleribus debitas
interminatur, præmiũ æternæ gloriæ iis pro-
ponens, qui vitam integram, virtutumq. splē-
dore illustrem præstiterint, multaque alia,
quæ futura, aut metuere aut sperare debeat-
mus, pronunciat.

FRVCTVS.

Primus: à nemine veram salutem quàm à
Iesu nostro vel quærere, vel expectare; & om-
nem spem felicitatis, tam huius quàm æternæ
vitæ in eum defigere.

Secundus: Sacerdotibus, Principibus, Cõ-
cionatoribus, cæterisq. superioribus obtempe-
rare; eos non vt homines intueri; neq. vt alia
conditione seu qualitate, veluti nobilitate, di-
uitiis, eruditione, facundia spectatos, sed tan-
tùm vt Christi Vicarios atque Ministros au-
dire, cuiusmodi tandē ex se sint illi, seu pau-
peres, seu imperiti, seu ignobiles & obscuri:
vt enim vel nunquã, vel rarò, miracula edun-
tur ad imagines aureas, aut nobili materia
preciosas, sed ad ligneas, lapideas, & humana
existimatione viles: ita Christus, qui per pau-
cos piscatores orbem conuertit ad fidem, per
abiectos eundem moderatur; vt nõ nobis, sed

nomini suo detur gloria, prudentissimeq. gubernationis beneficium acceptum feratur.

FILIVM EIVS VNICVM.

Credimus Christum esse naturalē Filium, quem Pater ab æterno genuit, & gignit semper perfectum, ex se sine opera matris. Nos filij per adoptionem; non ex natura Dei producimur, sed Dei voluntate; qui dum in animos nostros infundit Spiritum sanctū suum & Filij sui, hoc est, gratiā diuinam, transmutat nos aliquo modo in aliam, cælestemque naturam; vt per internam illam diuinam qualitatem & affectionē, simus quodam modo diuinæ consortes nature, filiique Dei, adepti ius hæreditatis regni cælestis.

Propter multas hæreses quæ olim de Filio Dei exoriebantur, addita sunt à Synodo Cōstantinopolitana nonnulla, ad partis istius explicationem.

EX PATRE NATVM ANTE
omnia secula.

Non ex muliere factum vt homines: non diuina inspiratione vt animam Adami protoplasti: sed ex Patris substantia; nō post Patrem, sed quam diu fuit Deus Pater, genuit & gignit filium.

DEVM DE DEO.

Non factum Deum post natiuitatem, quomodo Reges primū eduntur in lucem, tum inaugurantur; sed natum Deum, & qui ex natura habeat quod sit Deus.

LVMEN DE LVMINE.

In lumine est pulchritudo, & vis producēdi. Credimus itaq. primò, in Christū omnem inesse pulchritudinē & perfectionem. Secundò, quòd eam non aliunde, quàm à Patre accipiat. Tertiò, quòd non instar creaturarū partem aliquam diuinæ perfectionis participet; sed quòd ex Patris substantia omnia habeat, eandem videlicet cum Patre naturam.

DEVM VERVM DE

Deo vero.

Non est Deus ad eum modum quo homines dij appellantur: Ego dixi, dij estis: aut quo *Psal. 81.* gentilium dij à diis geniti fingeantur: sed verus & propria significatione Deus, non minus atque Pater, à quo diuinitatem hanc veram accepit.

GENITVM NON FACTVM.

Non creatum de nihilo; nō productum ex materia, nō aliquod sui ortus initium trahentem, tanquam aliquando non fuerit; sed per modum Verbi, & Filij genitum.

CONSVBSTANTIALEM PATRI.

Non alterius, nō similis, non distinctæ numero, sed prorsus eiusdem substantiæ; solum hoc differētem à Patre, quòd hic sit Pater dās substantiam, iste Filius accipiens substantiam.

FRVCTVS.

Primò, excitatur fides nostra, quia ille nos veritatem docuit, qui illam apud patrem vidit: Unigenitus (inquit) qui est in sinu patris, *Ioan. 1.* ipse enarrauit.

Secundò, excitatur spes nostra, quod is qui æqualis est patri æterno, atque omnipotenti, frater noster esse, nobisq. vinculo necessitudinis arctissimo astringi voluerit.

DOMINVM NOSTRVM.

Filius Dei iisdē est quidem rationibus Dominus noster, vniuersaq. naturæ, quibus Pater & Spiritus sanctus. Primò, quia de nihilo finxit & formauit omnia (Per quē omnia facta sunt.) Secūdò, quia moderatur, nutrit, iuuat, regit triplicem hęc familiam, Cælestium Terrestrium, & Inferorū. Tertiò, quia mercede nos æternæ vitę ad cultū verę religionis, amoremq. virtutum conduxit. Quartò, quia de voluntate Patris in charitate Spiritus sancti nos redemit: Peculiari tamen ratione est Filius Dei Dominus noster, atq. Pater aut Spiritus sanctus, nempe quia pretiū ipse pro nobis soluit, pretiosum sacratissimūq. sanguinē suum; mediumque parietem macerie dissoluit, inimicitias in carne sua. Et quidē Pater cum Spiritu sancto operatus est redēptionem nostram, non solo consensu, sed operatione; solus tamē Filius sanguinē & animā suam εἰς λύτρον, in redemptionem pro multis dedit.

Ephes. 2.

FRVCTVS.

Discimus præstare officium bonorum seruorum. Primò, Dominū nostrū reuereri, iuxta *Mala. 1.* illud: Si ego Dominus, vbi timor meus? omnia enim contēplatur vbique præsens. Secūdò, actiones omnes & studia nostra in Domini cōmoda & gloriam referre; non enim sumus nostri,

INSTITUTIONVM LIB. V. 409
nostri, sed eius qui emit nos precio magno. 1. Cor. 6.
Tertiò, serió quotidie expendere quibus ra-
tionibus Domino nostro illo die grati animi,
fidiq̄ue serui officium præstare possimus.

Articulus tertius.

QVI CONCEPTVS EST DE
*Spiritu sancto, natus ex Ma-
ria virgine.*

Iubemur credere eídem Filium Dei, eíus-
dē cum Patre substantiæ, qui in cælis est in si-
nu Patris, non ad Angelorū Damonūve sa-
lutē vindicandā, vlliúsve alterius naturæ cō-
modum asseruandū, sed propter nos homines,
& propter nostram salutē, ad portam cæli no-
bis referandā, viamq̄. sternendam, & modum
præscribendū æternæ vitæ, descendisse de cæ-
lis; non cælis relictis, sed nouo modo, assum-
pta natura humana, visibili ratione nobis
præsentem factum: cælum & terram nihilo-
minus, nobis occulto & non spectabili modo,
complementem maiestate diuina.

CONCEPTVS EST.

Non dicitur factus, aut creatus, sed conce-
ptus. Primò, quia Filius Dei factus nõ est, sed
conceptus & natus. Secundò, quia non prius
creatus est homo, & postea assumptus, sed hu-
mana natura, à persona Filij Dei, eodem tēpo-
re, & facta & assumpta est. Tertiò, quia Filius
Dei tametsi nouo sit & admirabili modo con-
ceptus & factus homo; non alio tamen modo,
quàm per veram conceptionem, humanitatis
c s nostræ

nostræ naturam conditioneq̃. subiit. Quarto, quia Filius Dei, qui ab æterno fuit, in eandem personam, tam arcto necessitudinis vinculo naturam humanam sibi coniunxit, vt actiones omnes Dei tribuantur homini, & quicquid homo aut egit, aut perpeffus est, id in ipsum quoque Deum omne transferatur. Siquidem homo ille Iesus, cælum & terrâ de nihilo creauit, cælum replet & terram, ab æterno ex Deo Patre natus est Deus; idem ille Filius Dei esuriuit, sitiuit, laborauit, defatigatus ex itinere periit haustum aquæ, passus, irrisus, cruci affixus, mortuus & sepultus.

DE SPIRITV SANCTO.

Ioa. 3.

Non ex natura Spiritus sancti; sed opera Spiritus sancti, cui hoc incarnationis opus, quod à tota sanctissima Trinitate est perfectum, peculiaribus ex causis tribuitur, tanquam amoris Patris & Filij, qui omnis sanctitatis est fons atque auctor. Primò, quia non nostris meritis, sed ineffabili charitate Dei, Filius Dei factus est homo: Sic enim Deus dilexit mundum: vt Filium suum vnigenitum daret. Secundò, quia vt sanctos nos efficeret. Tertiò, quia incarnatio sancta, & conceptio sine peccato. Quarto, quia corpus Christi omni ex parte perfectum, tanquam opus præstantissimum charitatis Dei. Quintò, quia ab ipsa conceptione homo perfectus, repletus sapientia, & cæteris Spiritus sancti dotibus ornatus. Sextò, quia anima statim in vtero matris summè beata, Dei gloriam atque

atque naturam contemplabatur. Septimò, quia ex sola matre in terris natus, sine patre; quem putatus esset habere, si de cęlesti Patre, non de Spiritu sancto, diceretur conceptus.

FRVCTVS.

Primò, magna offertur consolationis materia, quod Deus nobis neque promerentibus, neque cogitantibus, pro nobis homo fieri, nobis omnium miseriarum (excepto peccato) participatione similis, nobisque plus charitatis, quàm ipsis Angelis exhibere voluerit; & id quidem eo tempore, cùm mundus abundaret peccatis. Nihil igitur non faciet pro filiis iam sibi reconciliatis. Secundò, ne negligamus salutem nostram, neque parui æstimemus conditionem nostram, cuius in libertatem vindicandę gratia, Deus factus est homo.

NATVS.

Non instar Adami formatus, neque vt Eua eductus: sed verè proprieque communi ortus humani principio, infantulus natus, in Bethleem, id est, in domo panis, verus Angelorum & hominum cibus, Regis David Parris sui oppidulo: atque in stabulo, ne quis de splendore nobilitateque natalium gloriatur.

EX.

Non aliunde assumpto corpore, per matrem ceu per canalē trāsiiit; sed ex purissimis matris sanguinibus, corpus sibi aptauit, vt reuera fili⁹ esset Marię; & Maria verissima Mater Dei.

MA-

MARIA.

Maria Syriacum, sonat Dominā, & stellam maris: non enim decebat vt Dominus orbis, ex alia, quā ex ea, quæ futura esset orbis Dominā, nasceretur: quæ in hoc estuoso mari, nobis se stellā exhiberet, & ducem ad solē iustitiæ, atq. ad verū portum tranquillitatis, eternæq. salutis. Paupercula fuit mater, ad diuitiarū contemptum: atque ex genere Israël, vt pro bonis pariter & malis, Dominus in huius vitæ lucem venire sciretur. (Siquidē Gentiles, nullos habebant bonos: Iudæi, bonos & malos.) De familia Dauid; & de cognatione Elizabethæ ex filiabus Aaron sacerdotis; tāquam Rex & verus Sacerdos.

VIRGINE.

Beatissimā Mariam inuenit virginem purissimā, hāc vitā ingressus; virginē reliquit, vt virgo esset in partu, & virgo post partū; claustris virginalibus clausis, magno miraculo egressus vterum. Primò, ne sua natiuitate dolorem afferret matri. Secundò, ne tam insigni eā dono virginitatis priuaret. Tertiò, vt virginitatem orbi ferè ignotam commendaret; quæ cultores suos & Deo reddit coniūctiores, & rebus diuinis magis addictos. Consecrauerat porrò hæc virgo atque deuouerat prima mortaliū, voto virginitatem suā Deo: (Quomodo fieri istud; quoniam virū non cognosco, id est, cognoscere nequeo: sicut dicimus, non vescor caseo, aut cibo, à quo natura abhorret) quia acceptior est Deo deuota virginitas, quā

quàm libera; sicut opus quod ex voto perficitur, tum præstantius est, tum Deo gratius, munusq. vberius, quàm quod à quoq. soluto, nullaq. voti religione compulso præstatur: voluit tamen Christus matrē suam hanc virginē desponsam esse viro. Primò, vt virginis partus Diabolo celaretur, qui ad sacrum virginis corpus exploraturus, non est permissus accedere. Secūdò, vt filius à viro cōmodius, quàm à sola matre & educaretur, & proregeretur. Tertiò, ne virgo tanquam adultera à Iudæis lapidibus obrueretur. Quartò, ne filius vt illegitimè natus ab omnib⁹ abiiceretur. Quintò, vt fides nostra de Christo ex virgine nato, testimonio Iosephi confirmaretur. Sextò, vt virginitas & matrimonium in persona Matris Dei, aduersus exorituos hæreticos commendaretur.

FRVCTVS.

Primò, discimus summa veneratione colere Matrē Dei, in cuius vterū sanctissima Trinitas delapsa, vnigenitū Filiū Dei ipse filiū effecit; matriq. non sine amplis donis, cōmisit. Pater capacē reddidit gratiarū Spiritus sancti, instar rubi Mosaici ardentis & nō exusti, potentemq. effecit ad conterendū caput serpentis. Filius mira sapientia matrē ornauit, in vtero eius nouē mensibus inhabitans corporaliter. Et cum superiorē habere nequiret vt Deus, elegit hanc virginē matrē & superiorē vt homo, quæ imperaret, cui obtēperaret, cui honorē deferreret. Spiritus sanctus accēdit
amo-

amore Dei atque hominum, vt mediatrix esset in posterum Christi, & Ecclesiæ, media inter solem & lunam constituta.

Secundò, discimus esse castitatis cultores, vt viciniore accedamus ad Deū, similes Angelis, terrenis negotiis, atq. deliciis minus occupati: magna sunt etenim castitatis & virginitatis ornamenta apud Deum immortalē, & immunitates honoresq. prorsus singulares.

*Isaia 56.
1. Cor. 7.*

Articulus quartus.

PASSVS SVB PONTIO PILATO,
crucifixus, mortuus & sepultus.

Statim ab articulo Natiuitatis, venitur ad eū qui Christi pro humano genere passionem complectitur, cæteris quæ interea sunt gesta prætermittis. Primò, quia ad hoc natus est Christus vt pateretur, passioneq. & morte sua humanum genus redimeret. Secundò, quia tota eius vita nihil aliud fuisse videtur, atque continua quædam dolorum perpeßio, in ieiuniis, laboribus, tristitiis ex peccatis & interitu hominū. Nunquam risisse legitur, aut externæ lætitiæ signa edidisse, sed fleuisse, ingemuisse, doluisse.

PASSVS.

Causæ cur pro nobis grauissimam tormentorum acerbiter subierit, hæ sunt: Prima, vt peccata nostra tolleret: Facti, inquit, estis prope in sanguine ipsius. Secunda, vt bona omnia nobis largiretur. Qui proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo nō omnia nobis cum illo donauit?

*Ephes. 2.
Rom. 8.*

nauit? Tertia, vt iuxta admonitionē B. Pe- ^{1. Pet. 2.}
 tri, sequamur vestigia eius. Fuisse autem
 Christi grauiſſimos dolores, hæc quatuor per-
 suadere possunt. Primò, ardentissimus amor
 in genus humanum; quò, cùm maximi nos
 faceret, visa multitudine grauitate que læta-
 lium vulnerum nostrorum, quæ nisi summa-
 rum pœnarum remedio curari nequirent, per-
 fectè nos omnibus liberare gestiens, conscius
 sibi magnarum virium suarum, ea sustinuit,
 quæ ad totius humani generis peccata tollēda
 abūdè sufficerēt. Secūdò, corporis teneritudo,
 cuius auctor fuit ipsemet Spiritus sanct⁹. Ter-
 tiò, meri, sine vlla cōsolatione, dolores, quales
 nullus vnquam martyr sustinuit; quòd seruis
 suis Deus cū doloribus tēperet consolationes.
 Diuinitas enim nihil ad auxilium profuit, sed
 ad diuturniores cruciatus iuuat, quibus huma-
 na natura (quod essent intolerabiles) succu-
 buisset, nisi immēsa Dei potētia coniunctio-
 nē animæ corporisq; quoad abundè satisfactū
 esset, supra vires humanæ naturæ retinisset.
 Ita simul verū est, & Christū Dominū ab ini-
 quis occisum, qui talia intulerunt, quæ animā
 à corpore auferre sufficerent; & eundem po-
 fuisse animam suam, iuxta illud: Ego po- ^{Ioan 10.}
 no animam meam, vt iterum sumam eam:
 nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à
 me ipso; quia diuina virtute vitam retinuit ad
 ampliores dolores, donec animā emittere pla-
 ceret. Quartò, pœnarum vniuersitas, quas ab
 omni ætate, sexu, hominū conditione suscepit,
 in

in omnibusque rebus passus, matre, discipulis, vestimentis, fama, anima, sensibus, & singulis corporis membris.

SUB PONTIO PILATO.

Hoc additur primò, vt tēpus passionis no-uerimus, quòd non in mundi exordio, nec sub mundi finē, ne temporis diuturnitate inopesceret vel longa expectatio, vel semel conceptus feruor Christianæ Religionis. Secundò, quia tunc passus est, quando Dæmonis imperiū per orbem vniuersum idolorum cultu erat propagatum. Tertiò, vt consideremus, quòd in gratiā nostri non solūm matri, & Iosepho in rebus cōmodis, sed impio iudici, eiq. Gentili, in acerbissimis cruciatibus, ipsaq. morte obtēperauerit. Annæ & Caiphæ nomen omittitur: 1. Quia ab eis extra Iudæorū synagogam eiectus, datus est gentibus. 2. Quia ad gentes maximè fructus passionis deriuatus est.

FRUCTVS.

Discimus primò, à peccato abhorre, quod tam acerbis filij Dei doloribus curari debuit. Secundò, ne multorum grauiumq. peccatorū onere depressi, de reconcilianda Dei gratia desperemus: quia abūdē sati factum est. Tertiò, in gratiam & amorem Christi libēter sustinere que Deus flagella immittit, & quibuscunq. nos molestiis conflictari volet.

CRUCIFIXVS.

1. In ligno pati voluit. Primò, quia per lignum venit peccatū in mundū: itaq. Dæmon qui in ligno vicerat, in ligno quoq. erat vincen-

endus. Secūdo, vt pro nobis ipse maledictus
esset, ad nos ab omni maledictione liberādos,
quia maledictus omnis, qui pendet in ligno.

2. Eleuari voluit in aëra. 1. vt mediator Dei
& hominum terram cælo conciliaret. 2. Vt se
ad modum serpentis ænei conspiciendū emi-
nus exhiberet. 3. Vt sciamus in nos esse iugi-
ter defixos oculos misericordiæ Domini Dei
nostri, qui pro salute humana vindicāda, sub-
latus est in crucem.

3. Brachia expandit. Primò, vt nos ad se re-
uertentes, in amplexus suscipiat. Secundò, vt
singula eius vulnera contēplantes, nobis esse
data illorū merita, cū animi gratitudine in-
telligamus. Tertio, vt latitudine sua, crucis
virtus ad omnes per orbem vniuersum mana-
ret, altitudine cælos penetraret. Quartò, vt
aliquod externum nobis signum institueret,
quo aduersus Dæmonis insultus propellendos
vteremur, quod est signū crucis manu forma-
tum, quo se Christiani quotidie muniunt.

4. Clavis configi voluit. Primò, vt in mani-
bus suis nos inscriberet atq. inculperet, nostri
futurus semper memor. Secundò, vt sangui-
ne suo de manibus exeūte nos aspergeret. Ter-
tiò, vt vincula solueret manuum & pedū no-
strorū, quibus ne vel rectè operemur, vel san-
ctis desideriiis, piisque affectibus mouea-
mur, à Dæmone vincti sumus.

Discimus sub umbra istius arboris quiescere. fructuq. eius refici, in prosperis ne insoleſcamus, & in aduerſis ne deiiciamur.

☉ MORTVVS.

Sufficere poterat Dei sanguis effusus ad redimendum genus humanum; mori tamē voluit Dominus. Primò, vt omnia nobis daret, non sanguinem tantum, sed vitā quoq. & animā. Secundò, vt Deo Patri pro nobis ipse immolaretur vera hostia, tot cruentis sacrificiis veteris legis ante designata. Tertiò, vt dona sua nobis Testamento nouo legata, testator confirmaret sua morte. Quartò, vt mortis natura sua formidabilis metum excuteret hominibus.

ET SEPVLTVS.

Sepeliri voluit. Primò, vt omnia quæ ad hominis conditionem pertinent, nostri causa subiret. Secundò, vt verè comprobaretur mortuus esse. Tertiò, vt sanctorum sepulta corpora, atq. reliquias hæctenus pro immūdis habitas, sua sepultura sanctificaret. Quartò, vt ad Christi sepulchri exemplū spes daretur resurgēdi. Sepultus est autē à viris nobiles, iuxta illud Isaie: Et erit sepulchrum eius gloriosum. Aequum erat enim, vt omnis ignominia morte & sanguinis effusione finem acciperet.

FRVCTVS.

Vt cum Christo peccatis & mūdo mortui, ad instar sepulchorum, terrenas voluptates aut incōmoditates ne aduertamus quidē, nedum
iis

Basil. in

Psal 117

Isaie 11

is moueamur. Mortui, inquit, estis, & vita *Coloss. 3.*
 vestra abscondita est cum Christo in Deo.

Articulus quintus.

DESCENDIT AD INFEROS,
tertia die resurrexit à mortuis.

Credimus secundam personam sanctissime
 Trinitatis, neque corpus reliquisse, neq. ani-
 mam; ac reuera Fi iū Dei sepultum esse, ad in-
 ferosq. descendisse. Atq. istud quidem voluif-
 se; Primò, vt communē legem cæterorum ho-
 minum subiret, quibus omnibus ad illum vs-
 que diem adeundi fuerant inferi. Secundò, vt
 qui per mortem acceperat potestatem omnem
 in cælo & in terra, nomenq. ad quod flectere-
 tur omne genu, cælestium, terrestrium, & in- *Phil. 2.*
 feriorū, possessionē omnium adiēs; à loco in-
 feriorū, totius creature infimo, initium duce-
 ret; tū vt inde paulatim ad terras, indeq. ad
 suprema cælorum conscēderet, tum vt afflictis
 in limbo patribus cōsolationem adferret; tum
 vt Dæmonū viribus repressis & fractis, cōmo-
 dius in terris Ecclesiam constitueret. Tertio,
 vt inferis nouas leges statueret, ad quos in po-
 sterum, nisi pœnarum rei, nulli accederent.

DESCENDIT.

Propria virtute, non delatus, non deiectus,
 non detrusus; sed gloria magna, potentia, cla-
 ritate, qua sic inferni loca illustravit, vt tene-
 brosum carcerem in Paradisum verteret, iux-
 ta illud quod latroni prædixerat: Hodie me- *Luc. 23.*
 cum eris in Paradiso.

d 2 AD

Significatur primò, inferni loca in inferioribus esse partibus terræ. Secundò, diuersis habitaculis infernū distingui, quorū primum est locus damnatorū. Secundum limbus eorū infantū, qui solo peccato originali coinquinati ex hac vita decesserunt: Tertium purgatorius ignis: Quartū, sinus Abrahæ, seu limbus patrum, in quo sanctorū veteris Testamenti patrum animæ magno desiderio aduentū Messia præstolabantur. Et quidem ex primis duobus locis nullos eripuit Dominus; vt qui alieni à Deo, participes non fuerint sanguinis Christi. Quartum prorsus exhaustit, abductis patribus omnibus, secūq. in cælos assumptis. Ex igne purgatorio, fortassis eduxit animas singulari priuilegio, more Principum, qui die inaugurationis, eos ferè carceribus liberant, qui capitis non accersuntur. Quod indicare visus est Zacharias: Tu autem in sanguine testamenti eduxisti vinclos de lacu, in quo non erat aqua. In mansione patrum fuisse aquam, testatus est diues epulo, qui inde sibi guttam aquæ à Lazaro deferri petiit. Et D. Gregorius, Omnia traxit, qui de electis suis apud inferos nullum reliquit. Itaque rediuius soluit dolores inferni, quos magno cruciatu animæ patiebantur.

Zach. 9.

Hom. 22.
in Euang.
Epip. hæ-
re. Ta-
rianorū.
Actor. 2.

FRUCTVS.

Primò, erigitur spes bonorū, quorū est memoria apud Deum, siue mortui sint, siue uiuant; uiui mortuorum obliuiscuntur, Deus

au-

autem neque viuorum, neque pereuntium.

Secundò, incutitur timor malis; nam eductis Christus de inferno bonis, arctius inclusit cum Dæmone malos, ne iam sanctorum vel præsentia quidem potirentur, antea.

TERTIA DIE RESURREXIT
à mortuis.

Christum Dominum conueniebat resurgere: Primò, ad commendādam Dei iustitiam, cuius est exaltare humiles. Secundò, vt fides *Luca 2.* diuinitatis Christi cōfirmaretur, qui licet cru- *2. Cor. 5 3* cifixus sit ex infirmitate, viuit tamen ex virtute Dei. Tertiò, vt fides dictis eius haberetur: si enim mortuus non rediisset ad vitam, videri poterat instar Pseudoprophetarū agere, qui dum viuunt quidē multa iactant, edūt, & pollicentur; mortui autem spem omnium fallunt. Quartò, vt accepta etiam huius orbis terrarum possessione, Ecclesiam fundaret, legibus firmaret, & nouam politiam institueret, cui Pastorem vnum summum præficeret, aliosque Præsules & Sacerdotes daret, ad populorum conuersionem, iuxta id quod Apostolus dixit: Traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram. *Rom. 4.* Nam morte sua precium quidem peccatorum soluit; sed resurgens, prædicatione Apostolorum, & Sacramentis, idem precium nobis applicauit. Quintò, vt in Eucharistiæ Sacramento non mortuum corpus, sed viuum nobis adesset. Sextò, vt impiis esset terrori, qui non mortuum, sed viuētem atque viden-

Rom. 6.

tem Deum timerent. Septimò, vt nos peccatis mortui, in nouitate vitæ ambulemus.

TERTIA DIE.

Hoc est, post partes triú dierú naturalium; nã feria vj. ante solis occasum obiit: Dominico surrexit primo diluculo, duabus noctibus in sepulchro detentus, & vno die artificiali, qui fuit sabbathum; quia vnica morte sua, in qua vera erat iustitiæ lux, duas mortes corporis & animæ simul destruxit. Neque citius resurgere voluit, ne nō videretur verè mortuus; neque tardius, tum ne imbecilles discipuli, vel tristitia absorberentur, vel à fide desciscerent, tum ne animarum conuersio diutius differretur. Surrexit illucescente iam die; quia ad fidei, gratiæ, & gloriæ lumen nos deducebat; sicut mortuus in vesperam inclinato die, atq. in tenebras recedēte, morte sua tenebras peccatorum fugabat.

RESURREXIT.

Non suscitatus aliena virtute, vt alij homines, sed ipsemet virtute sua, animam suã cum corpore coniungens. Additur in symbolo Constantinopolitano, (Secundum scripturas) tum quia statim initio religionis Christianæ, corporum resurrectio à multis in dubium vocaretur, qui omnia rationis iudicio metiebãtur, qui hic ad fidem scripturarú remittuntur; tum vt Deus indicetur seruasse filio suo fidem, qua in scripturis resurrectionem addixerat.

A MOR.

A MORTVIS.

Primus inter mortuos deposita corruptione ad immortalitatem, incorruptionē, & ad gloriam, resurrexit, retentis in corpore vulneribus. 1. Vt idem corpus Apostoli agnoscerent. 2. In signum victoriæ & gloriæ, quam sibi per illa parauit. 3. Vt nunquam sit immemor nostri. 4. Vt ea pro nobis Patri in cælis exhibeat. 5. Vt iustos iis ostēdis, in sui amorem inflammet. 6. Vt impiis, pro quibus ea suscepit, ingratitudem exprobret; & à quibus ea suscepit, terrorem incutiat: Videbūt enim in quem *Ioan. 19.* transfixerunt.

FRVCTVS.

Discimus Christiani hominis esse, spirituales ducere vitam, eamque à peccatorum prauitate reuocatam, ad Saluatoris nostri exemplum, tanquam certissimam regulā, exigere; atq. ad resurrectionem futuram anhelare.

Articulus sextus.

ASCENDIT AD CAELOS, SED
det ad dexteram Dei Patris
omnipotentis.

Credimus Christum Iesum iā rediuiuum, qui diuinitate cælos nunquam reliquerat, nūc etiam corpore cælos penetrasse, suamq. humanam naturam in cælos euexisse; idque merito quidem, iusteque, si Christum spectemus. Primò, quia summæ eius humilitati, summa debebatur exaltatio. Secundò, quia tam atrocis hostis tam admirabilis victor exaltandus *Ephes. 4.* erat supra locum & sedem, quam hostis ali- *Apo. 3.*

d 4 quando

quando occupauerat in cælis. Tertiò, quia glorioso corpori non alius, quàm gloriosus locus conueniebat. Quartò, quia qui à Patre exiens venisset in mūdum, meritò iam legatione perfunctus, ad Patrem reuerti debebat ex mundo. Si nostra verò commoda, quæ inde in nos dimanant, intueamur; intelligemus misericorditer Christum Saluatorē nostrum cælum cōscendisse. i. Quia aperuit nobis cælum. Secundò, quia parat ibidem locū pro meritibus cuiusque. Tertiò, quia apparet vultui Dei Patris interpellās pro nobis. Quartò, quia dona de cælis donat hominibus. Denique, qui possessionem acceperat inferni & terræ, constitutus quoque erat Dominus cælorum & totius orbis.

ASCENDIT.

Non assumptus ministerio Angelorum, sed propria virtute vt Deus & homo; ascēdit magna gloria, sanctorum patrum animabus committatus, captiuam ducens captiuitatem; eos nempe quos antea captiuos detinuerat infernus; magnaque admiratione & occurſu Angelorum. Et quidem post dies 40. à resurrectione, quibus discipulorum fidem confirmauerat, spem auxerat, charitatē accenderat, animos consolatus fuerat, Ecclesiam cōstituerat.

AD CAELOS.

Significatur Christus Dominus cælos omnes penetrasse, & ad supremū cælōrum omnium thronū ascendisse, super omnem principatum &

INSTITUTIONVM LIB. V. 425
& potestatem omnemq. creaturam, tanquam
omnium Dominus.

FRVCTVS.

Discimus primò, errare illos qui Christi
corpus vbique constituunt propter hypostati-
cam vnionem; cùm illud non sit nisi in cælo
positione naturali, & in Eucharistiæ Sacra-
mento singulari priuilegio atq. miraculo. Di-
scimus secundò, in comitatu Christi cælos
ascendere; nemo enim ascendit in cælum, nisi
qui descendit de cælo, Filius hominis qui est
in cælo; qui tam diu ascendere dicitur, quoad
omnes, qui ad eius aulam & comitatum perti-
nent, in cælos ingressi fuerint, more Principū,
qui tunc dicuntur incipere progredi, quando
procedunt anteambulones; & tunc pertigisse,
quando vniuersus comitatus intrauit.

SEDET.

Significatur hac secūda parte gloria Chri-
sti, quam habet æqualem cū Patre. Hactenus
quippe tantū, vt Deus, diuinitate moderaba-
tur vniuersa; nunc etiā vt homo omnibus præ-
ficatur, data potestate in cælo & in terra. Vo-
cula, Sedet, non ad situm corporis referenda *Matt. 28*
est, sed primò, ad firmam possessionem, de qua
per neminem deturbabitur: iuxta illud, Sede *Psal. 109*
à dextris meis, donec ponam inimicos tuos
scabellum pedum tuorum: hoc est, etiam tunc
sedebis, quando perierint inimici tui, qui glo-
riam tuam obscurare nitebantur. Secundo, ad
officium Pontificis, qui de cathedra docet; &
Iudicis, qui sedens profert sententiam, vterq.
d s sedato

sedato & omni perturbatione libero animo.
Act. 7. B. Stephanus vidit Iesum stantē à dextris virtutis Dei, tanquam paratum ad ferendum in labore auxilium.

AD DEXTERAM DEI
Patris omnipotentis.

*Orat. 2. in
 Arianos.*

Cum Deus Pater non constet corpore, neque sit ad filij sui sinistram, (ait D. Athanasius) nihil hic cogitandum est corporeum; sed significatur 1. æqualis cum Deo Patre gloria, maiestas, & imperium. 2. summa beatitudo, ad quam creaturarum nulla vnquam poterit aspirare. 3. iudicandi potestas, de qua Pater Filio concessit, iuxta illud: Pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio.

*Ephes. 1.
 Ioan. 5.*

FRUCTVS.

Discimus primò, Christum Dei Filium æqualem Deo Patri omnipotēti, id omne efficere posse, quod potest Deus Pater omnipotens. Tamen si igitur non sit propter hypostaticam vnionem humanæ cum diuina natura, ubiq. præsens corpore, nec sacrū Christi corpus cælum & terrā impleat; potest tamen ad gloriā humanæ naturæ suæ, idē illud corpus suū, quod in cælis certo loco circumscribitur, in variis locis nulla circumscriptioe per vniversum terrarum orbem constituere, quod fit in sanctissimo Eucharistiæ Sacramento; in quo verus Christus nobiscum in terris adest præsens Deus & homo. 2. discimus terrenis rebus

INSTITUTIONVM LIB. V. 427
rebus spretis, in cælos perpetuo mentis oculos
defigere, ibique cor nostrum firmare, vbi est
thesaurus noster; nempe vbi Christus est ad
dexteram Dei sedens

Articulus septimus.

INDE VENTVRVS EST IVDI-
care viuos & mortuos.

Nunc sedet in cælis Christus Pontifex, &
Rex, Iudexq. singulorū, qui demigrat ex hac
vita: Postea autem in fine sæculorum ventu-
rus est Iudex omnium, discussurus singula; &
cuncta decernet.

INDE.

Ex cælis veniet in has terras, corpore cælum
relicturus, vt corpora nostra simul cū anima-
bus transferat in cælum. Significatur Chri-
stum ab ascensione sua nunquam cælum præ-
sentia sui corporis deseruisse, tametsi corpus
idem nobis adsit in Eucharistia; & Christus
aliquando forma & conditione pueri quibus-
dam in altaris Sacramento sit visus; & deniq.
nonnullis vel sanis vel morituris in humana
specie appareat.

VENTVRVS EST.

Venturus est non Pater, aut Spiritus san-
ctus, sed Christus Dei Filius. Primo, vt intel-
ligamus magna æquitate & sapientia hoc iu-
diciū perficiendum, quod committitur Sa-
pientiæ Patris. Secundò, quia Christus iudi-
care meretur, qui pro nobis est iniquè iudica-
tus. Tertio, vt iudex homo à iudicandis ho-
minibus oculis videatur. Quarto, ad bonorū
con-

consolationem, quorum Aduocatus & Patronus futurus est Iudex. Quintò, ad declarandam, in malorū condemnatione, æquitatem: quia sententia non ab alio, quàm ab eo fertur, qui hactenus eos, vt patronus & defensor clientes, tutatus est.

Venturus est, non vt priori aduentu, contemptus, pauper, obediens; sed, vt est in Symbolo Constantinopolitano, cū gloria; hoc est, manifestè, magna maiestate, cum Angelis, & sanctis; summa potestate, quia pugnabit pro eo orbis terrarum contra insensatos.

Ioëli 3. Tempus aduentus ignotum est nobis. Loccus, vallis Iosaphat iuxta Hierosolymam, vt vbi ignominia affectus fuit, ibi gloriosus appareat.

IUDICARE.

Serm. 21. de verbis Domini & epistola 80. ad Hysichiu. A morte quidem sua vnusquisq. iustè iudicatur; quod iudicium neque reuocabitur, neque corrigetur; quia qualis quisq. hinc exierit suo nouissimo die (ait D. August.) talis inuenietur in sæculi nouissimo die. Voluit tamè Deus vniuersale corā vniuersa creatura institui iudicium, singulorumq. acta & merita discuti, mercedeque donari. Primò, vt Dei iustitia omnibus innotescat, qui multos adiudicabit æternis ignibus, quos homines pro piis & sanctis venerabantur in terris: & cōtrà, multos in gloria coronabit, qui nullo erāt in precio, & neglecti apud viuentes. Secundò, vt quanta sapientia & charitate Deus hactenus moderatus sit orbem, fiat omnibus manifestum; desinantque

que mirari pios conflictatos esse omni prope genere calamitatis, rebusque aduersis; impios abundasse diuitiis, & voluptatibus affluxisse: omnium quippe ratio constabit, Dei que commendabitur prudentissima bonitas iuxta illud: Ut vincas cum iudicaris. Tertio, ut sua etiam corporibus merces assignetur, quae vel ad virtutem, vel ad vitium auxiliata sunt, & obsequium praestiterunt animis: Et quidem animae, quae prius consensu, quam opera corporis vel recte vel impie agunt, prius etiam mercedem separata accipiunt. Corporibus tamen sua merces neganda non est, licet ea posterius in nouissimo die, & minus quam animae praemium obtinebunt, quarum arbitrio & motu ceu instrumenta dirigebantur; quia ut gloria animae in corpus redundabit, ita praecipuum tormentum damnatorum affliget animam.

Psal. 50.

Iudicabimur autem omnes. Primo, ex operibus, sicut ait Apostolus, Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi; ut referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum, siue malum: Et David: Quoniam tu reddes vniciq. secundum opera sua. Etiam bona opera inspicientur, an plena puraque sint, iuxta illud: Ego iustitias iudicabo. Secundo, ex verbis: De omni enim verbo ocioso, quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij; quia ex verbis tuis iustificaberis, & ex tuis condemnaberis. Si de verbo ocioso: ergo de iis omnibus reddenda erit ratio, quae maiore sunt cum crimine coniuncta, quam verbum

2. Cor. 5.

Psal. 61.

Psal. 74.

Matth. 12.

*Sap. 6.**Sap. 1.**1. Co. 4.**Hi. r. 17.**Hebr. 4.**Matt. 25.*

bum inaniter prolatum; vt de obulo, de tempore, de literis, &c. Tertiò, ex cogitationibus. Interrogabit opera vestra & cogitationē scrutabitur. Nam de cogitationibus impij interrogatio erit. Et illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiū. Scrutator cordium & renum Deus, & discretor cogitationū, & intentionū cordis. Quòd Christus solorum misericordiæ operū mentionem faciat, dum supremi illius iudicij rigorem nobis inculcat, non hæc causa est, quia illic nullius alterius rei sit reddenda ratio; sed vt sciamus 1. non de sola fide inquirendum esse, sed multò magis de operibus charitatis. 2. multò grauiorem damnationis sententiam in eos esse ferendam, qui malis operibus Deum offendunt, si neglectus auxiliij proximi, gehenna puniatur. 3. nullum esse peccatum, quod non possit charitate deleri; ac meritò æternis ignibus micipari peccatores, qui peccata sua elemosynis neglexerunt redimere.

*Dan. 7.**Apoc. 10.**Libro de
virginitate.**Aug. lib.**20. de ciuitate Dei**cap. 14.*

Vt porrò sententia iudicis iusta proberur, singulorum singulis peccata patebant: libri enim conscientiarum aperti erunt, in quibus (vt ait D. Basil.) tota hominum vita, eorumq; gesta quasi depicta, admirabili modo vniuersis ponētur ob oculos, vt mira celeritate quisque singulorum facta meritaque aspiciens, sententiam iudicis approbet.

VIVOS ET MORTVOS.

Vivos, hoc est, qui circa ista tempora viuū reperientur: his enim licet ex generali Dei sen-

sententia moriendum sit, & in cineres ex igne conflagrationis qui orbem succendet, redeundum; nō diu differetur resurrectio. Mortuos, id est, qui multo antē mortui fuerant. Vel, viuos, iustos; mortuos, peccatores. Et quidē credere tenemur, omnes omnino homines ante tribunal Christi manifestandos, sententiamq. accepturos, vel æternæ gloriæ, vel æterni supplicij; non tamen pari modo omnium merita discutientur. Nam infideles, qui nullis bonis operibus ornati, sed multis malis fœdi, & oppressi ex hac vita migrarunt, secum ipsi damnationis sententiam ferunt, sicut Christus dicebat: Qui non credit, iam iudicatus est: & tales impij non resurgent in iudicio. Similiter viri sancti, qui Apostolorum exemplo abdicatis omnibus, voluntaria paupertate, castitate, & obedientia in statu perfectionis Christum probè securi sunt; futuri sunt iudices, & sedebunt super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Cæteri seu iusti, seu peccatores, qui bona opera malis coniunxerunt, in iudicium & discussionem adducuntur.

FRVCTVS.

1. Consolatio bonorum, quibus aliquando miseriarum omnium finis imponetur, præmiumque laborum conferetur: Deo enim est cura de nobis, qui & labores & dolores nostros considerat.
2. Terror malorū, quia à sapientissimo Iudice eorum opera ad normam iustitiæ exami-
nabun-

Ioan. 3.

Psal. 1.

Orig. tra-

statu 2.

in Matt. 1

D. Aug.

lib. 20. de

ciuit. Dei

cap. 5. &

Hom. 50.

D. Greg.

lib. 11. mo

ral. ca. 30

& li. 26.

ca. 24.

Matt. 19.

nabuntur; & ab eo qui neq. precibus, neq. pretio flecti potest, iudicabuntur; ab omnipotente punientur; pro momentaneis bonis reddetur æterna mala, pro paucis plurima, pro paruis maxima.

Articulus octauus.

C R E D O I N S P I R I T V M
san ctum.

Sequentibus articulis de tertia persona in Diuinis agitur, eiusq. effectibus in Ecclesiã.

C R E D O I N.

Significatur verus esse Deus, eadẽ qua Pater & Filius diuinitate, maiestate, atq. potentia, quod his verbis in Symbolo Cõstantinopolitano explicatur: Qui cum Patre & Filio simul adoratur & conglorificatur. Tamen namq. vel in sacris literis, vel in precibus Ecclesiæ, rarior fiat Spiritus sancti, atque Patris aut Filij mentio: nusquam tamen excluditur; sed cum Patre vnus Deus, sub Patris nomine intelligendus venit, quoties proprietates Patris distinctionem non facit. Itaque, Nemo nouit Filium nisi Pater, neq. Patrem nisi Filius. Et, *Matt. 24* De die illo nemo nouit nisi solus Pater: & si quæ sunt alia, quæ significant actiones Dei, tota Trinitas in Patre est accipienda, Filij minimus distinctè sæpius in nouo testamento, propter humanam naturam, quam assumpsit; rarius in veteri testamento, quando obscurè homines in eius necdum incarnati notitiam venerant. Patris nomen crebrius exprimitur, tũ quòd ei tribuatur potentia quam

venc-

veneramur atque metuimus, tum quòd eius Filius humanum genus Deo conciliauerit.

SPIRITVM.

Tertiæ huic personæ Diuinæ peculiare nomen non ascribitur, sicut Patri & Filio, sed commune, quod in cæteras personas competere potest. Siquidem tota Trinitas & sancta est & Spiritus (Spiritus, inquit, est Deus) idq. *1oan. 4.* ex eo quod eius ineffabilis processio, nomine proprio explicari nequeat, sicut processio Filij quæ est generatio. Accommodatè tamen usurpatur hoc nomen Spiritus, à vento subtiliter impellente sumptum; quòd hæc persona procedat à Patre & Filio per modum amoris: sicut enim amans in alium fertur amore, ita Pater in Filium, & Filius in Patrem Spiritu sancto.

SANCTVM.

Sanctus porro dicitur non ad creaturarum morem, quæ vel Deo consecratæ sunt, vt vasa sacra; vel per diuinam internamq. gratiã sanctitate affectæ, vt homines mortales; vel diuina participatione gloria condecorati, vt sancti in gloria: sed quòd sit ipsissima sanctitas, fons & origo creaturæ omnis sanctitatis, omnia perficiens, omnia consecrans, omnia sancta efficiens. Et quidem quod ad nos homines attinet, Primò, Ipse Cõcionatores, Pastores, Doctores instituit, muniaq. Ecclesiæ ad peccatorum conversionem, corporisq. mystici ædificationem diuisit. Secùdò, Ipse occasiones à consuetudine peccatorum ad vitam meliorem homines reuocandi suppeditat; Doctores ad
e docen-

*1. Cor. 12
Ephes. 4.*

Act. 10. 8. docendum impellit & mittit; Petrum ad Cornelium, Philippum ad Eunuchum. Tertio, Ipse animam occulta vi interius emollit ad poenitentiam. Quarto, Ipse peccatorum dat veniam, & maculas omnes detergit. Quinto, Ipse sapientiae, scientiae, ceterisque donis mentem illustrat. Sexto, Ipse affectus nostros infusis virtutibus ad sanctas actiones inclinat. Septimo denique, Ipse sanctificatos & iustificatos velut sigillo obsignat, ut non obscurum sit, hoc vitae curriculo dimenso, nos in numero esse filiorum Dei; estque pignus seu arrha hereditatis aeternae, quam qui secum ex hac vita deferet, ius habebit futurae retributionis. Signati (inquit) estis Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hereditatis nostrae.

Ephes. 1.

DE VARIIS SPIRITVS SAN-

cti proprietatibus.

In Constantinopolitano symbolo varia de Spiritu sancto, ob insurgentes haereses, explicata fuerunt. Primo, Dominus; tum quia vnus Deus cum Patre & Filio, creator, conseruator, ac moderator rerum omnium: tum quia vere liberos dominosque sui ipsorum illos efficiat, quos semel occupauit, tollens metum omnem, animumque seruilem: Vbi enim Spiritus Domini, ibi libertas. Secundo viuificans, 1. quia res omnes creatae eius beneficio habet id ipsum quod sunt; qui uiuentibus largitus est vitam; iuxta illud; Emitte spiritum tuum & creabuntur. Et, Spiritus Domini ferebatur super aquas. 2. quia per suam gratiam sit vita ani-

Psal. 103

Genes. 1.

ma,

mæ, sine qua, corpore viuentes, mortui sumus *1. Tim. 5.*
 Deo. 3. quia in resurrectione iustorum, ad vi-
 tam reuocabit corpora nostra; non quidem ea
 conditione qua damnatos, vt scilicet animæ
 corporibus suis tantum restituatur, sed vt do-
 no spiritus reddantur agilia, impatibilia, spi-
 ritualia: Viuificabit (ait Apostolus) mortalia *Rom. 8.*
 corpora vestra, propter inhabitatem Spiritum
 eius in vobis.

Tertio, Qui ex Patre Filioque procedit: est
 amor Patris & filij, & nexus vtriusque; eiusdē
 substantiæ & diuinitatis. Non creatur, non
 formatur, non generatur; sed procedit, à Patris
 & filij substantia, hoc est à Patre & Filio, non
 vt à diuersis principiis, sed ab vno principio,
 vnde dicitur Spiritus Patris, & Spiritus filij, *Ioan. 16.*
 & ab vtroq. accipere (De meo accipiet: om- *Matt. 10*
 nia quæcunq. habet, mea sunt: propterea dixi,
 de meo accipiet.) & ab vtroq. ad nos mitti.
 Misit (inquit) Deus Spiritum filij sui in corda *Rom. 8.*
 vestra. Et Christus, Cum venerit Paracletus, *Galat. 4.*
 quem ego mittam à Patre. *Ioan. 15.*

Quarto, Qui cū Patre & Filio simul ado-
 ratur & conglorificatur. Tamen si accipiat à
 Patre & Filio, tamen si mittatur, tamen si sit
 donum, quod à Deo datur hominibus, est ta-
 men vnus & verus Deus cum Patre & Filio,
 cui tēpla consecrantur, (nā membra nostra tē- *1. Cor. 6.*
 plū sunt Spiritus sancti) cui sacrificia offerū- *Sap. 1.*
 tur, qui vbiq. est; qui scrutatur profunda Dei: *1. Cor. 2.*
 Deniq. qui vnum habet nomen, vnā potesta-
 tē, vnā gloriam, vnā naturam cum Patre &
 Filio.

Matt. 28. Filio. Sic enim legimus, In nomine Patris &
1. Ioan. 5. Filij & Spiritus sancti. Et, Tres sunt qui te-
 stimonium dant in celo, Pater, Verbū, & Spi-
 ritus sanctus, & hi tres vnum sunt. Quod au-
 tem multiplicatur, non arguit inferiorem di-
 gnitatem aut maiestatem: Nam & Rex mit-
 titur quandoq. à consiliariis, & Filius Dei à
Isa. 48. Patre & Spiritu sancto. Nunc (ait) misit me
 Dominus Deus & Spiritus eius. Mitti autē à
 Patre & Filio dicitur Spiritus sanctus, à quo-
 rū natura cum sua omnia habeat, ad nos spō-
 te venit, sua dona nobis communicaturus.

Quintò, Quī locutus est per Prophetas.
 Author omniū scripturarum, tam quę in cor-
 de Ecclesię, quàm quę in codicibus manu-
 scriptis sunt exarate. Nō enim solūm ad Pro-
 phetas ea pertinent, quę atramento, vel in ta-
 bulis lapideis scripta habemus; sed ea etiam
2. Cor. 3. quę spiritu Dei viui in tabulis cordis carnali-
 bus. His verbis significatur fundamentum fi-
 dei nostrę esse Deus Spiritus sanctus, cui lo-
 quenti per Prophetas & sanctam Ecclesiam
 Prophetarum matrem, credendum est, & ob-
 sequendum.

DE NOMINIBVS SPI-
 ritus sancti.

Ius II. A variis effectis ducit Spiritus sanctus va-
 ria nomina in Scripturis. Primò, Digitus Dei,
 tum ob donorum multitudinem; tum, quòd
 sicut quondam in Moyse tabulis fuit impres-
 sus decalogus Dei digito, ita lex noua euan-
 gelica,

gelica, cordibus nostris per Spiritum sanctum inscribatur.

Secundò, Paracletus, quod sonat aduocatum, & consolatorem; officium quippe diuini Spiritus est, interna suauitate pie consolari, modumq. his suggerere, deuotè Deum comprecandi, ad quos accesserit. *Ioan. 15.*

Tertiò, Spiritus veritatis. 1. quia veritatem fidei Ecclesiam & Christianos omnes docet. *Ioan. 15.*
 2. quia ipso doctore intus loquente discimus res, prout verè sunt, æstimare, cælestes pro solidis, terrenas pro vanis putare. 3. quia sana consilia suggerit suis, iuxta illud: Audiã quid loquatur in me Dominus Deus, quoniam loquetur pacem in plebem suam. *Psal. 84.*

Quartò, Spiritus rectus, qui mētes nostras, peccatorum sarcinis ad ima depressas, erigit in cælum. *Psal. 50.*

Quintò, Spiritus principalis. Tametsi sint multa spirituum genera, hic tamen est præcipuus, cui sunt aures præbendæ. *Psal. 50.*

Sextò, Spiritus adoptionis filiorū Dei; qui solus nos efficit Dei filios: Ipse enim Spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quod sumus filij Dei. *Rom. 8.*

Septimò, Donum; quia nobis à Patre & Filio gratis donatur, vt eo liberè vtī fruiq. valeamus. Quod sic non est intelligendum, atq. si Spiritus sanctus ipse in nos illaberetur, in quibus prius non fuisset, qui vbique est: sed quòd gratia Dei, charitas atq. iustitia, cæteraque ipsius dona, de quibus *Isaias*; & fructus, *Isaie 11.*

Gal. 5.

de quibus Apostolus Paulus; ad nos veniant,
& nos afficiant.

FRUCTVS.

Discimus 1. non violare corpora nostra, in quibus ceu templis sibi consecratis ac dicatis, Spiritus sanctus inhabitat; nec arbitrari nos esse profanos homines instar gentilium; qui tot Sacramentis Baptismi, Confirmationis, Eucharistiæ, Pœnitentiæ, &c. Deo dedicati ac mancipati sumus. 2. Corda nostra illicitis desideriis & amoribus purgare, vt purius recipiant liquorem gratiæ sancti Spiritus. Sicut enim vasculum pulchrè dilutum, & alieno liquore vacuum, admittit vinum merum: ita Christiani hominis animus, peccatis & concupiscentiis liber, aptus est, qui synceram gratiam diuini spiritus accipiat, & intimis puræ mentis penetralibus repositam, iucundissimo cū fructu, magnaq. cum voluptate conferuet.

Articulus nonus.

SANTAM ECCLESIAM CATHOLICAM, SANCTORUM COMMUNIONEM.

Postquam homo in peccatum lapsus, à vero Dei cultu & via salutis aberrauit; Christus in mundum veniens certam quãdam hominum societatem instituit, legibusq. instruxit, quam appellauit Ecclesiam, hoc est, congregationem euocatam. Primò, quod ad eam nemo nisi à Christo euocatus veniat. Secundò, quod non coactus (vnde vetus nomen synagogæ imponere illi noluit) sed sponte sua. Tertiò, vt qui in ea essent, hoc beneficium agnosceret, quod

ex

ex cætu impiorū ad congregationē iustorū assumpti essent. Quartò, vt meminisset nō propterea securitatē sibi polliceri, quia vocati essent; siquidē multi sūt vocati, pauciverò electi.

Hanc autem hominum congregationē eo consilio delegit, vt cæteris hominibus à vera Dei notitia, salutisq. via aberrantibus; illis & veram scientiam Dei diuinarumq. rerum, & verum Dei cultum, & veram rectamq. viam demonstraret adipiscendæ salutis: nā soli huic hominum cætui veram fidem, syncerū vsum Sacramentorum, meritaq. sanguinis & mortis suæ commendauit.

Illud igitur nobis hoc articulo credendum proponitur, esse in orbe terrarum huiusmodi congregationem, diuina misericordia collectam, quæ his iam dictis gratiis & priuilegiis sola ornetur, in quā conuenire debeant, quotquot vel iustificationem, vel peccatorū remissionem, vel salutem animæ consequi volunt.

Cæterum quia generalis ista fides, esse aliquam eiusmodi Ecclesiam, non satis magnam habet vim ad obtinenda hæc Dei dona, nisi simul etiam cognoscatur quænam illa sit, à qua sint eiusmodi petenda & accipienda: Sicut satis non est, credere aliquem esse Christū hominibus in Salvatorem à Deo constitutū (talem enim aliquem futurum etiam Iudæi faterentur) nisi eredatur Iesus noster is esse, quem Pater de cælis his verbis nominauit: *Hic est* *Matt. 17*
filius meus dilectus: idcirco iubemur hoc articulo certā aliquam hominū cōgregationem

credere hanc esse Ecclesiam, & quænam illa sit, non ignorare. Nempe illos homines quos Christus alloquens, & digito demonstrans dicebat, Vos estis lux mundi: Qui vos audit me

Matt. 5.

Luc. 10.

Matt. 10.

audit: Ecce ego mitto vos. Hi erant sancti Apostoli Ecclesiæ fundatores, & Pastores; & qui illis legitimè eadem fide & religione successerunt.

Quia porro venturi erant homines qui verè Ecclesiæ successionē ab Apostolis in dubium reuocarent, & suos quisq. cætus ad Apostolos referre conarentur: expresserunt hoc articulo sancti Apostoli tria manifesta indicia, quibus Constantinopolitana Synodus adiecit quartum, ne quis à vera Ecclesia ad infidelium hæreticorum vel schismaticorum conuenticula & Ecclesias aberraret. Ex qua re liquet, quàm sit ad salutē necessarius iste articulus, qui hæreses omnes condemnat & prodit. Tria illa indicia Apostolica sunt, Vna, Sancta, Catholica; quartum in Synodo appositum ad priorum declarationem, est, Apostolica.

V N A.

Vox ista in Constantinopolitano concilio est addita, occasione singularis numeri, quo hic articulus ab Apostolis est conscriptus. Hanc vnitatem Ecclesiæ frequenter cõmendat Scriptura in Canticis: Vna est columba mea: vna est speciosa mea. Et B. Apostolus exponit cùm dicit: Vnum corpus, vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ: vnus Dominus, vna fides, vnū baptisma,

vnus

Cant. 6.

Ephes. 4.

vnus Deus & Pater omnium . Vbi cum non audiamus, vna voluntas, vnum membrū, vna opinio, certum est non lædi vnitatem, si de rebus ad fidē non pertinēribus diuersæ sint multorum sententiæ, aut si dissentientes habeamus voluntates, aut desideria. (nam etiam in eodem corpore diuersa quandoq. appetūt pectus & stomachus) vel si non prorsus easdem sequamur viuendi rationes: vt hic secularem, iste ecclesiasticam, ille Monasticam B. Domini, Fracisci, Benedicti, &c. Sed à duabus potissimum, vel tribus rebus indicauit Apostolus hanc vnitatem sumendam esse. Ab vnitate fidei; ad quam refertur, vt vnum Deū, vnum Dominum, vnum Patrem omnium & credamus, & vna spe expectemus. Ab vnitate Sacramentorum: Vnum (inquit) Baprisma. Ab vnitate corporis, cui insit vnus spiritus, quia vnum corpus, & vnus spiritus.

Vnicam porrò esse fidem, & non multiplicem, duobus modis intelligi potest; priori, vt nunquam fidei doctrina in contrarios aut diuersos sensus sit variata; posteriori, vt apud omnes vna sit per omnia atq. eadem. Itaque cætus illi, qui aliquādo vel additionibus, vel diminutionibus, capita doctrinæ fidei suæ mutauerunt, vel nouis correctionibus variauerunt; (quod Arrianos, Nouatianos, Pelagianos fecisse constat) aut quorum sectatores in fidei rebus per omnia non consentiunt, (qualis fuit semper inter omnes, etiam vnus sectæ, hæreticos dissensio) ad ve-

nam Ecclesiam pertinere non possunt.

Vnitas Sacramentorum eodem refertur, vt cognoscamus non esse germanam Christi Ecclesiam, vbi idem, in numero aut ritu administrationis Sacramentorum, vel ab aliis, vel a semetipsis discrepant.

Vnitas corporis viui atq. aspectabilis ex eo cernitur, si sub vno capite distincta sint membra: Vbi igitur visibile caput totius congregationis non agnoscitur (quale quidem agnoscunt Catholici, Romanum Pontificem, Iesu Christi Vicarium; Hæretici verò nullum tolerant, etiamsi ab vno aliquo hæresiarcha originem ducunt) vel vbi non sunt distincta ministeria (vt apud eos est cernere, qui ciuili magistratui ius omne Ecclesiasticū tribuunt) fieri nequit vt sit vera Christi Ecclesia.

S A N C T A.

Sanctitatis nomen varias habet significationes; sed quod ad rē præsentē attinet, sufficiunt quatuor. Primò, sanctum est Deo consecratum, vel solo voto, aut desiderio aliorum, (quomodo animal sanctū erat, quod solo voto Deo dedicabatur, & infantes Christianorum necdum baptizatos aut natos appellat Apostolus sanctos) vel aliqua consecratione: quomodo Sacerdotes & vasa sacra effici sancta consueuerunt. Hoc igitur pacto Ecclesia sancta est; tota per baptismum Deo consecrata: Et qui baptisate abluti nō sunt, Iudæi, Ethnici, Anabaptistarum filij, huius sacræ familiaris membra censei non possunt.

Secun-

Luc. 27.

1. Cor. 7.

Secundò, sanctum ab interna iustitia, & in-
 hærere sanctitate nominatur, quæ est vita Ec-
 clesiæ, sicut anima corporis. Ceterum sicut nõ
 omnia quæ ad idẽ corpus attinent in se vitam
 habent, velut in homine pili, vngues, humo-
 res, fierique pòtest vt maior pars eorum quæ
 corpori adhærēt, vita destituatur, vt in arbo-
 re quapiam cuius plures sint rami emortui &
 aridi, quàm viui atque vegeti; sed ad viuentis
 nomen retinendum, satis est si in aliqua parte
 vita conseruetur; quæ vita tamen si quandoq.
 non se prodatur, vt in arboribus per frigora hye-
 mis, existimandum est tamen à toto corpore
 vitam non abesse, quamdiu manifestis indi-
 ciis de interitu nihil constat. Pari modo Ec-
 clesia sancta est, quæ sanctos multos & aluit,
 & in cælos præmisit, & nullo argumento con-
 uinci potest omni sanctitate vacare, quin po-
 rius verisimilibus rationibus probari, multos
 extare etiamnum sanctos, & pios, Deoq. ac-
 ceptos homines. Sanctitatẽ porrò hominum
 miracula in vita & post mortem exhibita te-
 stantur. Conuentus alij infidelium hominum
 neque sanctum se aliquando habuisse, atq. ad
 cælos præmisisse, neque adhuc in viuis habe-
 re, testimonio vlllo certo (cuiusmodi sunt non
 externa species pietatis, quam improbi quoq.
 imitantur, & simulate exprimunt; sed diuina
 eaque nulla re dubia obscurata reuelatio, aut
 miracula naturæ vires excedentia) docere vlllo
 vnquam tempore poruerunt.

3. Sanctum à puritate doctrinæ accipitur.

Est-

Estque Ecclesia sancta, tū quòd nihil vel scripturis, vel rectæ rationi repugnans commendet; tum quòd sancti mores eius prædicationem & spiritum comitentur, sicut olim ad cōciones Apostolicas multi paupertatem voluntariam amplexabantur, virginitatem colebāt, humiles, maioribus obsequentes, virtutisque omnis sectatores euadebant. Proinde à vera Ecclesiæ significatione alieni sunt cæcus illi omnes, 1, qui scripturam sacram vel abiiciūt, vel mutilant, vel ad alienos sensus, contra maiorum omnium interpretationem detorquēt: 2, qui aliena à recta ratione docent: cuiusmodi sunt: Deum esse authorem peccati; hominem liberò arbitrio carere; fidem Deo datam, impunè violari posse, aut debere; maiores omnes totis 1500. annis, in densissimis errorū tenebris versatos esse, vsq. adeò vt Christo iniuriam per sacrificium & sanctorum inuocationem intulerint, & gentilium ritu idola coluerint, imò gentilibus omnibus deterius egerint, vt qui frustulum panis pro Deo habuerint: 3, quorū prædicatione, ex vi spiritus quo impelluntur, atq. instigantur, mali mores, exclusis bonis, in populum induci solent. Id autem his tribus modis deprehendi potest. Primò, si primorum authorum (qui suarum sectarū plenitudine spiritus abundauerunt) improbi mores fuerint. Secundò, si ex concionibus populus nō corde compuncto, animo humili, mansueto, modesto, sed truci vultu, spirās minarū, & cædis, domum exeat. Tertiò, si illis
in

in locis, vbi præcipuè cætus isti vigent, iaceat omnis pietas, disturbentur monasteria, negligatur virginitas, cessent ieiunia, cætereq̃ virtutes Christianæ, à Christo & Apostolis commendatæ explodantur.

4. Sâctum, idem valet quod stabile, fixum, atque immobile; vnde sancire, hoc valet quod firmare. Est igitur Ecclesia sancta, quoniam nullis aduersitatum procellis succumbit (portæ inferi, ait Christus, non præualebunt aduersus eam) quam obrê nõ pertinuerunt vnquam ad veri nominis Ecclesiam conuentus hominum dissipari, vt veterum hæreticorũ; vel insurgentibus nouis obscurati; quomodo Manichæi veteres Simonis Magi scholas; & Ioannes Hus Ioânem V Vicleffum vicit; & Caluinus Lutherum paulatim obfuscat. *Matt. 16*

CATHOLICA.

Ecclesia dicta est Catholica duabus ex causis. Priori, quia nulli populo alligata, vt Iudæorum synagoga; nulli arati, sexui, cõditioni, nationi: admittit omnes cuiusmodicunq̃ illi sint tandem qui Christo nomen auent dare. Posteriori, quia per orbẽ vniuersum sparsa atque profeminata. Hoc signum in nullâ hæreticorum sectam conuenit, qui certis suis angustiis se continent, nunquã potuerunt eandẽ suã doctrinã in alias omnes nationes importare: vel enim nõ fuerunt ausi, vt Lutherani in Hispaniam; vel non permisi, vt Calvinistæ in Indiam; vel non admissi, vt Cõfessionistæ in Græciam; vel importantes corruerunt;

runt; vt Calvinus Luteranismo in Gallia, Puritani Calvinisum in Anglia, ad gloriam scilicet proprii nominis, malentes nomen Doctoris & inuentoris quam discipuli. Sola doctrina Romanæ Ecclesiæ pari constantiq. ritu, atque modo, vbiq. per orbem terrarum colitur, & obseruatur.

APOSTOLICA.

Manifestum est veræ Ecclesiæ indicium, si deprehendatur Apostolica, hoc est ab Apostolis sanctis, autoritate Christi fundata, & ad nos vsq. perducta. quod duobus modis agnoscere poterit. Priori, si per ætates omnes ascendendo, eandem fidem & religionem ad Apostolos deducas; quod fiet commodè, si modum illum, quo in hæc ditiones sit primùm importata fides, & huc vsque conseruata, inspicias; atque tunc consideres, an id credatur ab his qui nunc viuunt hominibus, quod fidei religione obseruatum fuit ab illorum maioribus, & ab illis rursum quod à suis, atque ita deinceps, quo ad continua peruestigatione venias ad illos qui ab Apostolis, eorumve successoribus missi, Ecclesiam in terris, & Regionibus hæc plantauerunt. Posteriori, si Pastores, atque Doctores, vel missionem, vel ordinationem suam, nulla facta interruptione, ad Apostolos Christi referunt: quomodo non pauci veteres Doctores à successione nunquam interrupta, docuerunt Romanam Ecclesiam illam eandem prorsus esse, quam fundauit & rexit Apostolus Petrus. Quamobrem excludendi sunt à nomi-

nomine Ecclesiæ cæcis illi, qui aliam fidē, atque maiores totis hisce 1500. annis coluerūt, in orbem iuducunt. Et illi quoque quorū Pastores, atque Doctores legitimam suā missionem ad Christi Apostolos non referunt. Cū igitur hæreticorum omnium conuenticula, ante suum hæresiarcham, ne vnum quidē hominem exhibere possint, qui omnibus illius hæresiarchæ doctrinæ, aut religionis capitibus assensus fuerit; neque Pastori suorum remissionē ultra hæresiarchā (qui à nemine, quàm à semetipso, phanaticoque spiritu suo, vt noua cōminifceretur, est missus) institutam proferre; non obscure liquet apud hæreticos non esse Ecclesiam.

FRVCTVS.

1. Quando orbis variis opinionibus confunditur, vt quò se vertat homo ipse non videat; discimus hoc articulo Ecclesiā certis indicis agnoscere, agnitam retinere, eiusque fidem totis viribus amplecti, atque tueri. 2. Discimus, Deo nostro gratiarum actiones referre, qui nos ex tenebris euocauit ad Ecclesiam, suoque nomini atq. obsequio dedicatos, sanctos effecit. Retinēda est ergo interna sanctitas, maximeque ad laborandum; ne dissidiis, aut opinionibus nostris, non dico Ecclesiæ vnitas, sed proximorum nostrorum pax & cōcordia, vel minima ex parte violetur.

S A N-

Hæc pars additur, vt sciât Christiani quàm sit bonum, quantarumque commoditatû societatem habeat in Ecclesia versari; in qua tametsi sua quisque habeat temporalia bona (quæ post peccatum, ob hominum malitiam, non expedit esse communia) in spiritualibus tamen bonis est communio. Et vt primò de Ecclesia hac terrena, & in terris adhuc militante loquamur: Primò, communia sunt omnibus Sacramenta, quæ ad singulorum utilitatem à Christo instituta fuerunt: vt Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia, Extrema vnctio, &c. Secundò, sacrificia quæ pro Ecclesia à Sacerdotibus offeruntur, & preces cõmunes. Tertiò, bona opera singulorum Christianorum aliquid in commune & singulis conferunt; sicut cibus quæ sumit os, prodest singulis membris; non quidem vt gratia Dei, quæ in vno homine est, ad aliû sese trãfferat; sed aliis duobus modis in alios probitatis alienæ fructum deriuat: Priori quidẽ, dum ob coniunctionem cum homine sancto, & abundante meritis, vel parcit Deus aliis, sicut Sodomis pepercisset, si adfuissent vel decem iusti, & Princeps parcit amici sibi vnice dilecti fratribus, & cognatis; vel bene fit, vt Ismaëli in gratiam patris Abraham: sic Pharao tradidit Iacobo patriarchæ, & filiis eius terrã Gosen in gratiã Iosephi. Posteriori verò, dum ex coniunctione cum hominibus sanctis, alij
ad

ad meliora inducuntur: quod enim carbonibus aut lignis vsu venit, vt in ignem iniecta concipiant ignem ardore aliorum; ita ex præsencia, consuetudine, familiaritateq. bonorū, alij non nihil pietatis hauriunt, tum ex spiritu loquentis, tum ex angelorum Deiq. præsencia; sicut contrā, vsu, & societate malorum efficitur quis deterior, vel ex veneno quod ex impiorum ore dimanat, vel à malignis spiritibus, qui impios comitatur, & dirigūt. Quarto, quaedam sunt opera sanctorum, aliqua ex parte ipsis non necessaria, quæ in communem Ecclesiæ thesaurum referuntur; cuiusmodi sunt pœnæ & afflictiones, quas supra quàm merebantur quidam sustinuerunt; sicut de se B. Iob fatebatur: Vtinam appenderentur peccata mea quibus irā merui, & calamitas quam *Iob 6.* patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret. Siquidem vt vnus hominis idem opus duos potest effectus producere, ita inter se separatos, vt vnus ipsimet homini prosit, alter verò aliis; veluti obambulatio, dū corpus exercet, sanitatem conseruat; satisfacit etiam decreto Magistratus, quo ciuis suo tempore ciuitatis mœnia obire tenetur. si quis igitur hac obligatione liber, vices amici hac ambulatione suppleat, is sanè & sibi proderit in valetudinis cura, & amicum obligatione liberabit. Pari modo, si quis vir sanctus grauia sustineat incommoda, aut etiam vltro susceptas afflictiones, sibi ipsi mercedem eximiam parat in cælo, insigni sua in Deum charitate.

f

At

At quia dolorum proprius effectus est, satisfacere pro illicitis voluptatibus, atque peccatis, quæ non ita graua, vt tam immani pœna expiari debeant, à sancto illo commissa fuerunt, ne effectus ille suo fructu careat, voluit Deus vt in aliorum satisfactionem, in Ecclesiæ thesauro spirituali asseruaretur; in quo thesauro sunt præter hæc sanctorum merita, etiam imensa merita Christi, qui cum peccatum fecerit nullum, pœnas tamen grauissimas est perpeffus. Cuius thesauri vsus in eo cernitur, quando Christiano, qui per Sacramentum pœnitentiæ impetrata peccatorum venia, alicui adhuc pœnæ apud Deum obnoxius est, Christi & sanctorum pœnæ, ad ipsius pœnarum satisfactionem applicantur. Has vocamus indulgentias, quarum distributio penes Ecclesiæ caput est, sicut penes Principem, aut patrem familias dispensatio communium bonorum Reip. atque familiæ, Et hæc merita quandoque ad totius pœnæ satisfactionem adhibentur, in indulgentiis quæ plenariæ dicuntur; quandoq. ad partem debitæ pœnæ, pro superioris dispensatoris arbitrio. Neq. mirum hoc videri debet in spiritualibus obligationibus, cum in tēporalibus apud Magistratum secularem, vnus pro aliis admittatur satisfactio.

Hanc bonorum communionem exposuit
1. Ioan. 1. D. Ioannes similitudine societatis mercatoriarum, vbi sic lucrū in commune cedit, vt is tamen qui amplius cōtulerit, ampliora ex lucro referat. D. Paulus adduxit similitudinem corporis,

poris, ad cuius sustentationem & commodum membra omnia laborant, & quodq. sibi conueniens nutrimentū accipit. Quicquid enim boni operatur Christianus, tametsi ad peculiarem aliquem finem orationes suas, ieiunia, aliaq. pia officia referat, quia tamē est membrum corporis, non carent cætera mēbra fructu suo: sicut pharmacū, quod ad valetudinem confirmationemq. ventriculi, vel hepatis, aut alterius partis accipitur, ita prodest illi mēbro, vt tamē ad reliqua membra vis eius transeat.

Hac cōmunionē priuantur quotquot extra Ecclesiam degunt, infideles omnes, Gentiles, Iudæi, Hæretici, præterea Catholici ob facinus aliquod graue, à cōmunionē & societate Ecclesiæ reiecti; nō enim nisi ob peccatum mortale, est inferenda tā grauis pœna Christianis. Hi omnes tantis bonis destituuntur: 1. ad nulla admittuntur Sacramenta. 2. nihil illis profunt Ecclesiæ communes preces & sacrificia. 3. nihil merita Ecclesiæ, ieiunia, eleēmosynæ, vigiliæ, pœnitentiæ, opera bona, &c. sicut membra à corpore resecta, nihil hauriūt commodi ex alimento corporis. 4. Traduntur Satanæ, qui extra Ecclesiam imperium exercet. 5. Iubentur Christiani talium hominum consortia vitare, præsertim quialiquando in Ecclesia fuerunt, vt Hæretici, & Catholici cōmunionē priuati. tum ne malorum consuetudine aliquid eis adhæreat; tum vt mali ipsi cōsuetudine hac Catholicorum priuati, ad saniores mentem redeāt. 6. Vt viui fuerunt ab

1. Tim. 1.

1. Cor. 5.

Tit. 1.

1. Cor. 5.

f 2 Eccle-

Ecclesia alieni, ita & defuncti. Itaque & corpus Ecclesiastica sepultura caret, & anima excluditur à gloria beatorum. Et hæc de cōmuniōne sanctorum viuentium.

Cæterum ad Christi Ecclesiam pertinentum Sancti omnes in cælis regnantes cū capite suo Christo, qui ad Ecclesiæ suæ thesaurum merita sua contulerunt, & nunc pro nobis solliciti Deum precantur, nobisq. subinde micæ aliquas de mensa cælesti deiiciunt: tum animæ defunctorum, quæ nondū satis ad cæli gloriam fulgentes, purgatoriis pœnis mūdantur; ad quas, ceu ad viua membra Ecclesiæ, defertur fructus bonorum viuentium, quorum precibus, sacrificiis, officiis bonis, & afflictionibus non parum iuuantur: Nobis illæ vicissim rependūt preces, sicuti Hieremias in limbo Patrum Israëlitis. Sanctis autem in cælo gloriosis, accrescit aliquid gloriæ accidentalis, & noui gaudij, ex piis operibus, præsertim quæ ex eorum institutione, vel imitatione perficimus; ex precibus item quibus eorum intercessionem imploramus; denique ex sancta vita nostra; siquidem vnius membri gloria totum exornat corpus.

2. Mach.
15.

FRUCTVS.

Primò, si spiritualium bonorum est inter omnes Catholicos tanta communiō, discimus à terrenis bonis nostris, his lōgè inferioribus, Christianos pauperes non reddere alienos, immo libenter talenta omnia nostra, atq. bona externa, in Christianorum omnium tum
spiri-

I N S T I T V T I O N V M L I B. V. 453
spiritualem, tum corporalem vtilitatem con-
uertere.

Secundò, discimus sacras indulgentias non parui facere, aut leuiter negligere; sed in statu gratiæ eas reuerenter frequentare. Nulli enim profunt in peccato mortali constituto, & multum iuuant pios, vt citius in patriã cælestem ex hac vita migrēt: sicut enim delicta sua nemo plenè intelligit, sic quanta eis pœna debetur, nouit solus iudex iustus atq. districtus.

Tertiò, discimus toto corde, vel ad ipsum excommunicationis nomen horrere; qua & bona omnia tolluntur, & mala omnia spiritualia aduehūtur; quãdiu enim homo, tametsi peccator, & membrum mortuū, ceteris membris viuīs, totiq̃ue corpori Ecclesiæ adhæret, aliorum præsidio à Dæmonis potestate seruetur tutior, succiq̃ spiritualis particeps, quãdoque (vt in morbidis membris euenit) vel in integrum restituitur; vel conscientiæ stimulis à grauioribus malis cohibetur; vel saltem bonis temporalibus, & huius vitæ commodis augetur.

Quartò, discimus vita defunctos precibus, eleëmofynis, bonisq̃ue operibus iuuare; sanctisq̃ue in cælis, qui nobis sua bona fecerunt communia, honorem omnem & venerationem habere, seduloq̃ue precari, ne peccata nostra tantam bonorum ipsorum communionem & applicationem impediant.

REMISSIONEM PECCATORVM.

His tribus articulis sequentibus, tria bona credimus, quæ beneficio Spiritus sancti unicuique nostrum offeruntur. Inter quæ prius nominatur, peccatorum remissio, quæ animam concernit, quàm carnis resurrectio, quæ attingit corpus: 1, quia animæ curatio in hac vita antecedit resurrectionem corporum: 2, quia ad gloriam nemo resurrecturus est, qui non acceperit peccatorum condonationem.

PECCATORVM.

Peccatorum duæ sunt species. Alterum est originale peccatum, quod à primo parète contractum, ab ortu nobis adhæret. Venit enim homo in mundum priuatus gratia Dei, veraque iustitia, & bonitate, anima que ipsa auersa à Deo. Alterum actuale, quod rationis vñu committimus: & istud vel mortale est, nempe factum aliquod repugnans diuinæ charitati; vel veniale, quod nec aduersatur charitati, nec illam promouet.

Originale peccatum eiusmodi est, vt nullo crimine alio adiuncto, vi sua excludat hominem à gloria cælesti. Mortale etiam grauissimis inferni pœnis addicit. Veniale si non in hac vita sublatum sit, saltem post mortem purgatoriis ignibus expiatur.

Sicut inter mortalia peccata sunt alia grauiora aliis, vt hæresis homicidio; & hoc adulterio; & istud fornicatione: ita venialia suos habent

habent gradus, vt alia sint grauissima, quæ proximè ad enormitatem mortaliũ accedunt; alia graua quidem sed minora, quæ tamè diligentia aliqua vitare queas; alia denique minutiora, sine quibus hæc vita mortalis nõ ducitur, vt euagationes in orationibus, delectatio in laudibus, leues negligentia, &c. quæ discrimina indicasse videtur B. Apostolus per lignum, fœnum & stipulam, quæ adurentur quidem in purgatorio, sed alia citius, alia tardius absumentur, ignisque virtute obliterabuntur. Atque vt periti medici, in aliquibus quidem morbis diiudicare possunt, sintne lethales & mortiferi, an verò qui medicaminibus facilè sedari & expelli queant, de omnibus verò quo in genere sint, affirmare neque possunt, neque audent: ita Theologi nonnullorum quidem peccatorum discrimen nouerunt: at vero de omnibus (ait B. Augustinus) quæ leuia, quæ graua sint, non humano, sed diuino sunt pensanda iudicio: sunt enim quæ leuissima putarentur, nisi in scripturis demonstrarentur opinione grauiora. Quis enim dicentẽ fratri suo fatue, reum gehennę ignis putaret, nisi Veritas diceret?

REMISSIONEM.

Significatur quòd Deus ad se accedentibus, peccata condonet, & prorsus tollat, hominemque sibi reconciliet, per merita Christi, virtute Spiritus sancti. Sed ne quis erret, intelligere debet, non mandari nobis, vt credat quisque sibi esse dimissa peccata, se iam iusti-

f 4 fica-

1. Cor. 3.

Cap. 78.
Enchirid.
cap. 79. de
Lib. 21.
ciuit. Dei,
cap. 27.

ficatum, & filiū Dei, cūm dicat scriptura: Nescit homo an odio vel amore dignus sit: an prauum cor habeat, an seriò ad Deum cōuersum. Verūm hæc nobis ad credendum proponuntur. primò in Ecclesia penes Præpositos, Apostolorū Christi successores, relicta potestatem remittendi peccata, quam ante Christi aduentum Deus ipse sibi reseruauerat. Secundò, hæc potestatem Ecclesiæ in vtilitatem fidelium datam, non esse ad certum peccatorum vel genus vel numerum astrictam; sed ad omnia omnino extensam, vt possint Christi in terris Vicarij peccata omnia, quātumcūq. enormia, quantoq. numero multa, prorsus dimittere; neque possit plura condonare Christus ipse Deus de cælis, quàm concesserit hominibus condonare in terris. Tertiò, hanc remissionē non dari quouis modo ex hominum arbitrio, sed per Sacramenta, his solis, qui dignè ea susceperint: & quidē baptismo remitti prorsus omnia, id etiā quod origine nobiscum attulimus; Pœnitentiæ verò Sacramento, illa omnia quæ post baptismum accesserunt: Ceteris porrò Sacramentis, tamen si sua quibusq. peculiaria beneficia donentur; ob gratiæ tamen accessionem, quam per singula infundi credimus, leuia peccata ex animo delentur, & si quæ memoriæ grauiora exciderunt. Quartò, Christianis omnibus qui Sacramenta hæc, qua par est deuotione & præparatione acceperint, peccata prorsus condonari; & nos ipsos verè iustificatos esse, peccatisq.ue liberos, si quæ à nobis

*Chrysost.
lib. 3. de
sacerdotio.*

bis requirunt Sacramēta, perfecimus. Quinto, peccata, quando virtute Sacramenti remittuntur, prorsus tolli, nec radi, nec tegi, neque quicquam vel punitione vel ira dignum remanere: concupiscentiam enim, ceterasque imperfectiones, & ad mala propensiones, quae in homine iusto dimissis peccatis relinquuntur, neque peccata vera esse, neque aliquid habere quod cōdemnationem ad aeternos ignes mereatur, nisi voluntatis consensus accedat. Dicit tamen posse homonymos peccata, tum quia peccati effectus, vt scriptura dicitur stilius, & idioma lingua; tum quia peccati causa, sicut frigus pigrum, & mors pallida.

Rom. 7.

*August.
variis locis.*

Motiones porro concupiscentiae, si quidem in sola carne & inferiore hominis parte consistunt, non habent rationem peccati; si verò leuiter afficiunt voluntatem delectatione, sunt peccata leuia seu venialia; si autem voluntatem in plenum deliberatumque consensum trahunt, sunt mortalia. Ceterum peccata omnia quantumcunque enormia, si semel dimissa fuerint, vsq. adeò diuina misericordia deterguntur, vt nullo casu redeant; tamen si repetita grauius propter ingrati animi flagitium puniantur. 6. peccati turpitudine ab animo depulsa, statim succedere Dei gratiam, iustitiam, sanctificationem, qua animus ornatus, & innouatus Deo placeat: imo verò ad gratiae ingressum peccata repelli, sicut ad ingressum luminis discutiuntur tenebrae. Abluti estis, (ait

1. Cor. 6.

Apostolus) sanctificati estis, iustificati estis.

f s Et,

2. *Cor. 5.* Et, Vetera transferunt, ecce facta sunt omnia noua. Cur autem in hoc articulo solius fiat remissionis peccatorum mentio, hæ causæ adferri possunt: Prima, vt in gratiarû actionem semper meminerimus prioris nostræ cōditionis peccatricis, vnde educti sumus, cum Deus

1. *Pet. 2.* de tenebris nos vocauit in admirabile lumen

Lsb. 19. suum. Secūda quia (vt ait D. August.) licet iustitia nostra vera sit, non tāta est tamen in hac

de Ciuit. Dei cap. 27. vita, quin potius remissione peccatorum constet, ob lapsum quotidianum, quā perfectione virtutum. Tertia, ad hominum, qui peccatis vel grauibus vel quotidianis obnoxij sunt, consolationem, qui hoc articulo discunt, neque numeri, neque magnitudinis peccatorum haberi rationem, sed solius amoris in Deum, veriq. doloris de diuina maiestate culpis & maleficiis nostris offensa. Quartò, vt noua hac doctrina remissionis peccatorû, multi ad Ecclesiam adducerentur. Verè enim noua fuit, vt Athenienses de resurrectione dictitabant, à nemine Philosophorum aliquando tradita.

Ad. 17.

FRVCTVS.

Posteaquam tam amplū nobis beneficium à Deo condonatum est, obtinendæ remissionis peccatorum, danda est opera, vt eo fruamur, & de die in diem ne differamus vitæ nostræ in melius commutationem. Primò, quia incertus est vitæ terminus. Secundò, quia qui vero peccatorum dolore afficiuntur, non differunt redire cum Deo in gratiā; dilatio quippe iudicium est, adhuc confirmati in peccatis animi.

mi. Tertio, quia omne tempus, omnisq. locus *Aug. ser. 58. de tempo.*
 est aptus agenda pœnitentiæ. Quarto, quia
 nullum tam enorme est peccati flagitium, ad
 quod remittendum Deus se non paratum ex-
 hibeat: Vtinam (ait D. August.) tã cito pecca- *Ser. 102. de tēpore.*
 tor homo resurgat ad pœnitentiã, quã ci-
 to Deus etiã definitã vult mutare senten-
 tiã: neque quisquam sic est grauatũ pec-
 candi consuetudine, quem non velit sua gra-
 tia releuare.

Articulus undecimus.

CARNIS RESURRECTIONEM.

Tertium beneficiũ quod à Spiritu sancto
 accepturi sunt fideles, est, quod corpora mor-
 tua atq. in cineres redacta denuo resurrectura
 sint ad vitam. Cuius beneficij non alium esse
 authorem quã Spiritum sanctum, testis est
 Apostolus; Quod si spiritus eius qui suscita- *Rom. 9.*
 uit Iesum Christum à mortuis, habitat in vo-
 bis: qui suscitauit Iesum Christum à mortuis,
 viuificabit & mortalia corpora vestra, propter
 inhabitantem Spiritum eius in vobis.

Articulus fuit olim creditu difficilis, habẽs
 que multum quæstionis & controuersię, non
 solũ apud Ethnicos & Iudæos Sadduceos *Matt. 22.*
 que, sed ipsos etiã Christianos; vnde variis à
 Christo, & Apostolo Paulo rationibus probari *1-Cor. 15.*
 debuit. Est tamẽ ad salutem vt firmiter assen-
 tiamur necessarium, à Deo non solam animæ
 beatitudinem, sed corporis quoq. gloriã expe-
 ctandam esse, vt hoc corpus in Dei honorem,
 & res cœlestes libenter expendamus.

Non

Non enim contentus Deus sanctorum animas aeterna mercede, & beata aevi fruitione donare; voluit quoque corpus ipsum retributionis esse particeps. 1. quia simul cum anima ad Dei honorem laboravit. 2. quia cum anima a corpore separata naturali desiderio feratur in corpus (sicut in Apocalypsi non obscure indicatur) nunquam perfecte felix ac perbeata erit anima, nisi corpori denuo restitatur. 3. ut ad similitudinem capitis sui Christi totus homo in caelos ascendat. 4. ut omnipotentem charitatem suam Deus faciat manifestam, qua lutum hoc nostrum in caelum infert, & in thronum suum constituit. 5. ut semel inimica destruaturs mors, cum iusti mortui vitae restituentur.

Apoc. 6.

Apoc. 3.

CARNIS.

Vox ista caro, vel pro homine ipso posita est, vel pro corpore, sicut in symbolo Constantinopoli (Expecto resurrectionem mortuorum) vbi tamen sunt Apostoli voce, Carnis, potius quam alia quavis; 1. quidem, ut intelligamus solam hanc carnem nostram per mortem interire, ac dormire, non autem animam, in quam somnus vel interitus non convenit. 2. ne existimemus cum veteribus haeticis, spirituales fore hominum resurrectionem, qualis est in iustificatione impij. 3. ne quis arbitretur aliud corpus vel alterius naturae a mortuis resurrectorum, atque in sepulchrum illatum fuerat, caeleste (inquam) aut alia quam naturalia

INSTITVTIONVM LIB. V. 461
turali ratione procreatum. Eadem enim caro
nobis restituetur, qua nunc circumdati sumus.

DE QUALITATE CORPORVM
sanctorum & impiorum.

Fide tenendum est, omnes omnino homi-
nes, seu sanctos, seu impios, resumptis corpo-
ribus à morte excitandos. Quia omnes, qui in *Toan. 5.*
monumentis sunt, audient vocem filij Dei; &
qui audierint, viuent. At cum scriptum lega-
mus, Non resurgent impij in iudicio, quibus-
dam in rebus de bonis & malis pariter æqua-
literque fiet, in quibusdam autem ratio dispar
seruabitur. Atque in eo 1, conuenient omnes,
quòd in resurrectione denuo victuri sint, re-
deuntibus animis in corpora eadem, quæ re-
liquerant: 2, quòd nulla vnquam futura sit eo-
rundem separatio, quisquis tandem casus, aut
quodcunque malum eueniat: 3, quòd inte-
gra futura sint corpora, membrisq. omnibus
suis perfecta & absoluta.

Diuerfitas autem erit ex quatuor dotibus
corporum gloriosorum, quas sacræ literæ expo-
suerunt. Prima est Impatibilitas, qua sancta
corpora neque pati quid possint, neq. lædi: Ita-
que non esurient neque sitient amplius, neq. *Apoc. 7.*
caderet super eos sol, neq. vllus æstus. Impiorum
corpora; tamen ad interitum non lædentur,
neque prorsus morientur; patientur tamē non
minus, imò verò facilius, atq. dum in terris
viuerent, idonea nempe ad omnem dolorē &
pœnam. Proinde esurient & sitient, algebunt,
ardebunt; sectiones, verbera, & quicquid mo-
lestia-

lestia-

lestiarum aut pœnarū aliquid afferre poterit, cum dolore sentient; & præ dolore languebūt.

Mat. 13 Secunda, Claritas, quia fulgebūt iusti sicut

1. Cor. 15

Sol in regno Patriseorum; & corpus quod seminatur in ignobilitate, surget in gloria. Impiorum corpora obscuritate & fœditate horrorem incutere poterunt, & nauseam mouere, ad instar cadauerum à vermibus semiesorum,

Isa. 66.

iuxta illud Isaia: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur: Et erunt vsque ad satietatem visionis omni carni; hoc est, abominationi & horrori omnibus.

Aug. lib.

20-deci-

uita. Dei

cap. 18.

Isa. 40.

Tertia, Agilitas, quia corpora sanctorū, ad nutum animæ, celerrimè breuissimoq. tēpore, sine molestia, vel defatigatione illuc mouebuntur atq. ferentur, quocunq. voluerint: iuxta Isaia vaticinium: Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinē, assument pennas sicut aquilæ, current & non laborabunt, ambulabunt, & non deficient. Itaq. sursum ascendent sancti in aëra obuij Christo Domino, & cum Christo in suprema cælorum tabernacula. Impiorum corpora grauedine deprimētur,

Num. 16.

& instar Dathan & Abiron, in cruciatus inferorum mole scelerū & impietatis, abiecta depressaq. decident, vinculisq. astricta, sicut

Mat. 22.

scriptum est: Ligatis manibus & pedibus, proiicite in tenebras exteriores.

1. Cor. 15

Quarta, Spiritualis subtilitas, quia seminatur corpus animale, surget spirituale: quod adeò non resistet animæ voluntari atq. iudicio,

Prou. 9.

(sicut fit in hac vita mortali, vbi corpus quod

quod corrumpitur aggrauat animam) vt etiam illi sit futurum auxilio in suis spiritualibus functionibus. Corpora impiorū hac dote carebunt, opprimētq. animas, ne vel boni quid, vel iucundi mente pertractent.

RESURRECTIONEM.

Non vi sua, vt Christus, ad vitam resurgēt mortui, sed Angelorum ministerio collectis vndequaq. cineribus, corporibus restitutis, diuina virtute animæ infundentur.

FRUCTVS.

Primò, discimus sanctorum reliquias, quæ ad tantam gloriam in terris seruantur, deuoto affectu venerari, sicut eis post mortē ipsemet Deus honorem habuit; qui Moy sis, & Catharinae corpora, ministerio angelorum sepeliuit; Prophetæ occisi corpus intactū à bestiis seruauit; ad Helisæi ossa sepulta mortuum excitauit; multaque etiamnum miracula, & signa ad sanctorum memorias & reliquias edit.

Secundò, discimus corpora nostra in vita mortali purgare afflictionibus & pœnitentia. Vt enim vas stanneum, quò acius fricatur lixiuio, atque inter purgandum defœdatur, eò maculis deterfis nitidius splendet: sic corpus humanum, quò Christi amore grauiora sustinet, minusque externo ornatu curatur, eò capacius redditur gloriæ futuræ.

Tertiò, discimus hic seriò experiri quid corpus possit sustinere, an ieiunia, frigora, ardores; aliaque id genus incōmoda: Hæc enim sufferenda erunt post resurrectionem corporum,

rum,

464 CHRISTIANARVM
rum, & quidem grauissimè atque atrocissimè
illis, qui corporis curam in hac vita nimiam
susceperunt.

Articulus duodecimus.

ET VITAM AETERNAM, AMEN.

Ultimo loco positus est hic articulus de vi-
ta aeterna: 1, Vt eius frequentem memoriã re-
petamus, sicut illorum verborum habere con-
sueuimus, quæ ab amico discedente audimus
postrema: 2, quia re ipsa omniũ postrema fu-
tura est hæc vita æterna, quãdo nouissimè om-
nium destruetur mors: 3, quia in hac vita æter-
na est vltimus finis, ad quẽ à Deo Patre creati
sumus, atq. à Deo filio redempti. Quamobrẽ
statim initio in primo articulo, qui de Patre
agebat, facta est cæli mentio (Creatorem cæli
& terræ) & in sexto similiter, de ascensione fi-
lij, qui nobis passione sua viam ad cælum, seu
vitam æternam muniuit; in quod deniq. cæ-
lum Spiritus sancti benignitate ingrediemur.
Discimus itaque ad hanc vitam æternã actio-
nes omnes, & studia nostra referre, sicut ad
eandem referuntur omnes præcedentes arti-
culi, operaque omnia Patris & Filij & Spiri-
tus sancti: 4, vt iucunda clausula symbolum
concluderetur, & nos hæc ommissione tam li-
berali, & eximia, ad virtutem excitaremur:
De Inferno enim, aliisque, quæ minas, aut
acerbitatem præ se ferunt, nihil in symbolo
dicitur, nisi quatenus Christus descensu suo
Patres inde eduxit, piisq. infernũ clausit: non
quidem quòd illa fide tenenda non sint, sicut
bene-

x. Cor. 15.

beneficia & promissiones; sed primò quidem, ne lex Christiana videretur lex esse terroris, & seruitutis. Deinde verò, quia homini adulto necessaria non est inferni cogitatio, si amore cælestis Patriæ, vitam suam Christo conformem reddat. Illis solis ob oculos ponendæ sunt pœnæ secuturæ, qui Dei beneficiis, & charitate ad virtutem non inducuntur.

DE NOMINE VITAE
eternæ.

Suprema hæc felicitas in cælis nobis parata, quòd vno nomine comprehendi non possit, variis nominibus quasi per partes explicatur.

1. Regnum cælorum: quia summa libertate, dignitate, potentia, gloria, bonisque omnibus sancti, seu Reges, qui in regno sunt potiores, perfruuntur. *Matt. 3.*

2. Regnum Christi & Dei: quia pacatissimè Deus omnia moderabitur, deuictis hostibus, carne, Dæmone, & mundo, qui nos mortales non rarò ab obedientia Dei reuocarunt. *Ephes. 5.*

3. Paradisus: propter summam bonorù omnium affluentiam, qua sancti gaudebunt, intrus, forisque repleti. *Luc. 23.*

4. Tertium cælum: ob loci sublimitatem, & pulchritudinem; quæ quanta sit, vel ex infima parte quæ nos respicit, sole, luna, & stellis præfulgida, coniectare datur.

5. Sancta ciuitas: ob sanctorum nobilissimorumque ciuium iucundissimã societatem: vnde etiam Hierusalem noua appellatur, la-

g pidi-

pidibus preciosis constructa, atque ornata; ob animorum, corporumque admirabilem perfectamque inuolutionem.

6. Denique vita æterna: qua voce hoc loco Apostoli uti voluerunt, tum ut sciamus quod ad vitam, non ad mortem, primum quidem à Deo creati simus, deinde verò à Christo redempti; tum ut hæc vita mortalis, qua etiam bestia fruuntur rationis expertes, non tam vita putetur, quam somnium quoddam, aut imaginatio vitæ: vera est vita beatorum, qui corpore simul & anima viuent; sicut mors damnatorum pessima est, qui & corpore peribunt & anima. Igitur quemadmodum nomine mortis æternæ, non intelligimus animæ separationem à corpore, quæ est in morte solatium; sed perpetua tormenta, perpetuos luctus, perpetuum interitum, & quicquid mali in morte fingi, & excogitari potest: Ita nomine vitæ æternæ, non est sola accipienda perpetua animæ cum corpore suo coniunctio, (quomodo etiam damnati in perpetuum viuent,) sed primò quidem animæ vita perfectissima, quæ est solus Deus: deinde verò, quicquid viuenti solatium adfert, & desiderium complet; sic enim loqui consueuimus, rem nobis iucundam, esse vitam nostram. Quocirca æterna vita, quæ alio nomine summa beatitudo potest appellari, est status omnium bonorum aggregatione perfectus, in quo tanta est felicitatis cõsummatio, bonorumque nobilitas, ut facilius quid ibi non

*Boëtius
lib. 3. de
consolat.
Philosoph.*

non sit, quàm quid ibi sit, possit explicari, & *D. Aug. lib. 3. de simbolo ad Catho- chumenos cap. 11.*
 more scripturarum, dici, non esurient, neq. si- *Apo. 7. 21.*
 tiant, neccadet super illos sol, neque vllus *Isaia 25.*
 æstus: Mors vltra non erit, neque luctus, ne- *Exod. 33.*
 que clamor, neque dolor: præcipitur mors
 in sempiternum: Exhibebitur non vnum ali-
 quod, sed omne prorsus bonum; Implebitur-
 que omne desiderium sanctorum. Quicquid
 enim quocunque modo desiderari potest, id
 omne plenissimè possidebitur.

Desideramus primò cibum, potum: Ibi
 quidem hos cibos terrenos fastidiamus, *Tob. 12.*
 mur tamen cibo caelesti, & inuisibili, quem *Luc. 14.*
 transiens ministrabit Filius Dei: Et inebria- *Luca 12.*
 bimur ab vbertate domus Domini. Secundò *Psal. 35.*
 vestitù: Amiciemur stolis albis, & lumine si- *Apo. 3. 7*
 cut vestimento. Tertio ampla & commo-
 da ædificia: qualia in spaciosissimo cælo-
 rum campo erunt nobilissima; domus ebur- *Apo. 21*
 neæ, omniq.ue gemma, lapideq.ue precio-
 so ornata. Quartò honores: Atqui gloria, *Psal. 111*
 & diuitiæ in domo domini. Quintò multa-
 rum rerum notitiam: Hic ex parte cogno- *1. Cor. 13*
 scimus, imperfecta, incertaq.ue scientia re-
 rum paucarum; quæ scientia destruetur, suc-
 cedente ea, quæ perfecta est. Quid enim non
 sciet, qui scientem & continentem omnia sciet?
 Sextò gaudemus in Patria ciuibus bonis: Pa- *Psal. 138*
 tria nostra cælum, non nisi Principes alit sa-
 pientissimos, sanctissimos, nobilissimos, di-
 tissimos, nostriq.ue amantissimos. Septimò hone-
 sta occupatione delectamur: Occupationes

Pfal. 83. illic sunt duplices: In laude iucūdiſſima Dei; Beati qui habitant in domo tua Domine, in ſæcula ſæculorū laudabunt te: Et in orbis ad-
Sap. 3. ministratiōe; Iudicabunt nationes, & domi-
Lucæ 19. nabuntur populis: Seruo fideli dictum legi-
 mus: Eſto poteſtatem habens ſuper decem ci-
 uitates. Et hæc quidem omnia hætenus dicta,
 ad ſecundarium præmiū gloriæ cæleſtis per-
 tinent, quod vocant accidentale: At verò præ-
 cipuum, & omnino propriū æternæ vitæ præ-
 miū, in quo perfecta beatitudo hominis con-
 ſiſtit, & nobiliſſima vita animæ, eſt diuinæ
 naturæ contemplatio, non per ſimilitudinem
 aut ſpeciem (quæ nulla eſt diuinitatis) ſed per
 ipſammet Dei eſſentiā, quæ in hominis ani-
 mam illapſa, diuinæ conſortem naturæ red-
 dit, & vſque ad eò in Deū attollit; vt licet non
 exeat natura ſua, videatur tamen Deus potius
 quàm homo; non aliter quam candens carbo
 ignis dicitur, & vapor accenſus flamma, pro-
 pter internam ignis cū carbone & fumo con-
 iunctiōem. Hinc diuina quædā ſanctorum
 pulchritudo; hinc ſumma delectatio, atq. ſua-
 uitas, gaudiūque, & amor in Deū; hinc de-
 nique in ſingulis facultatibus animæ corpo-
 riſque ſumma & fœlix perfectio, perfecta que
 fœlicitas, Deus nempe, qui totum implebit
 hominem, per omnia quæ attingunt homi-
 nem penetrabit.

Præter hæc præmia ſanctis omnibus inter
 ſe communia, quædā ſunt peculiaria (aureolas
 vocant Doctores) his reſeruata, qui ſingulari
 vir-

virtute de tribus hostibus nostris victoriã reportarunt. Virgines qui carnem superauerunt, *Apoc. 14.* sequentur agnum quocunque ierit, cantantes canticum, quod alteri nulli cãtare est datum. Doctoribus, qui de cordibus erantium depellunt Dæmonem, promittit per Dãnielem *Dan. 12.* Deus, vt fulgeant quasi splendor firmamenti, & quasi stellæ in perpetuas æternitates. Martyres denique, qui deuicto mundo venerunt *Apoc. 7.* ex magna tribulatione. sunt ante thronũ Dei, *Apoc. 20.* cui seruiunt die ac nocte, sedentesque accipient iudicium.

Iubemur itaque hoc articulo credere, non quidem Christianos omnes ad hanc gloriam venturos (mali namque excludentur, & plerique boni à pietate deficiunt.) Sed 1, hanc gloriam omnibus omnino hominibus à Deo paratam esse, qui omnes vult saluos fieri. 2, ad *1. Tim. 2.* eã iam pertigisse non paucos, qui exuti corporibus cum Christo in cælis regnant. 3. eandem affecuturos Christianos omnes, qui ad fidem suos mores componunt, si vsque in finẽ *Matt. 10.* persistunt; quia qui perseuerauerit vsq. in finem, hic saluus erit.

FRVCTVS.

Seriò inuestiganda est via quæ ducit ad vitam, ne aberrantes deducamur ad mortem. Et quidem hoc signum, quod ex latitudine, multorumq. ingressu in viis terrenis sumitur, in hac via non habet locum, vbi sicut angusta est *Matt. 7.* porta, ita arcta est via quæ ducit ad vitã, pauci que ambulant per eam. Certissimum autem

g 3 indi-

470 CHRIST. INSTIT. LIB. V.
iudicium viæ rectæ est, si eam Rex ipse pro-
batur ingressus; ille enim & tutiorem, & com-
pendiosorem, & mundiorem haud dubiè te-
nuit. Christi igitur vita, moresque nobis in
hoc itinere Ob oculos sunt semper habendi:
Imitandi etiam sancti, cælestis Regis nobi-
les, & Principes: & properè currendum est, ne
nobis in via cunctantibus, nox superueniens,
cælestis ciuitatis portas, exclusis nobis, obserat.

Liber Societatis Jesu Paderbornæ

FINIS.

N° 1587